

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣ ΔΙΑΔΟΣΙΝ ΩΦΕΛΙΜΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΣΩΜΑΤΕΙΟΝ ΑΝΕΓΝΩΡΙΣΜΕΝΟΝ
(ΕΠΙΤΡΟΠΕΙΑ ΕΘΝΙΚΩΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΩΝ)

11

11

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΜΙΚΡΑΣ ΑΣΙΑΣ

ΥΠΟ
ΠΑΝΤ. Μ. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ

*Φυσική σύστασις τῆς χώρας.
Πολιτική γεωγραφία. Φυσικὸς πλοῦτος.*

ΤΥΠΟΙΣ Π. Α. ΠΕΤΡΑΚΟΥ
(Στοῦ Πάτπου)

ΑΘΗΝΑΙ
1921

ΑΝΑΤΥΠΩΣΙΣ
2000

Ὁ Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων κατήργησεν «Ἐπιτροπείαν Ἑθνικῶν Δημοσιευμάτων», ἀποτελεσθεῖσαν ἐκ τοῦ κ. Γ. Ν. Χατζιδάκι ὡς προέδρου, τῶν κ. κ. Ν. Γ. Πολίτου, Χρ. Τσούντα, Δ. Αἰγινήτου, Σίμου Μενάρδου, Στεφ. Δέλτα, Ἀπ. Δοξιάδου, Βασίλ. Κολοκοτρώνη, Γ. Δροσίνη, Κ. Κουρουνιώτη, Α. Κουρτίδου ὡς μελῶν, καὶ τοῦ κ. Π. Μ. Κοντογιάννη ὡς γραμματέως ἵνα ἐπιμεληθῇ τὴν ἔκδοσιν βιβλίων, ἀναφερομένων εἰς τὴν μελέτην καὶ ἔρευναν τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν.

Ἡ Ἐπιτροπεία κατὰ τὴν συνεδρίαν αὐτῆς τῆς 1 Φεβρουαρίου 1919 ἀνέθηκεν εἰς τὸν κ. Παντελῆν Μ. Κοντογιάννην τὴν συγγραφὴν «Γεωγραφίας τῆς Μ. Ἀσίας», ἡ ὁποία καὶ ἐκδίδεται νῦν.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τὸ βιβλίον τοῦτο σκοπὸν αὐτοῦ ἔταξε νὰ μεταδώσῃ εἰς τοὺς πολλοὺς εἰδήσεις γεωγραφικὰς περὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ὅλης. Καὶ πραγματεύεται περὶ τῶν χωρῶν αὐτῆς κατὰ τὴν τουρκικὴν διοικητικὴν διαίρεσιν εἰς βιλαέτια χωρὶς ὅμως νὰ παραλείπῃ καὶ ἐκείνην, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἄλλοτε ἡ χώρα καὶ κυρίως κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους. Εἰδήσεις ἔπειτα ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν χωρῶν αὐτῆς καὶ τῶν πόλεων κατὰ τὰς διαφόρους ἱστορικὰς περιόδους τῆς, εἰδήσεις ἀκόμη περὶ τῶν λαῶν, οἱ ὅποιοι τὴν κατέκτησαν καὶ τὴν διώκησαν, παρεμβάλλονται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ἐφ' ὅσον ἐννοεῖται ἐπιτρέπει τὸ διάγραμμα καθόλου τοῦ βιβλίου, ὥστε νὰ γνωρίζεται κατὰ τὸ δυνατόν καὶ ἡ ἱστορικὴ σπουδαιότης των. Ἀλλὰ καὶ ὁ φυσικὸς πλοῦτος αὐτῆς, περὶ τοῦ ὁποίου ἐδημοσίευσαν εἰς τὰς ἡμέρας μας πολλὰ οἱ Γερμανοί, γίνεται προσπάθεια νὰ δηλωθῇ ἵνα γνωσθῇ κατὰ τὸ δυνατόν καὶ ἡ οἰκονομικὴ καὶ πλουτολογικὴ σπουδαιότης τῆς.

Ὁ συγγραφεὺς δὲν ἔχει τὴν γνώμην ὅτι παραδίδει εἰς τὸ κοινὸν βιβλίον πλήρες καὶ ἀναμάρτητον. Ὅσοι ἐπεχείρησαν νὰ ἐξετάσωσι ζητήματα ἱστορικὰ, γεωγραφικὰ, ἀρχαιολογικὰ, ἐθνολογικὰ, ἀναφερόμενα εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, παρετήρησαν ὅτι ἡ χώρα εἶναι ἀκόμη ἀμελέτητος μεθ' ὅσα καὶ ἂν ἐδημοσιεύθησαν περὶ αὐτῆς ἀπὸ αἰῶνος καὶ πλέον. Προσεπάθησε μόνον, δεχθεὶς τὴν ἐντολὴν τῆς Ἐπιτροπείας τῶν Ἑθνικῶν Δημοσιευμάτων, νὰ ἱκανοποιήσῃ προχειρῶς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ποθοῦσι νὰ γνωρίσωσι τὴν χώραν. Ἐλπίζει δὲ ὅτι τὸ βιβλίον θὰ δώσῃ ἀφορμὴν εἰς τοὺς φιλοτίμους μάλιστα Μικρασιάτας νὰ συμπληρώσωσιν καὶ νὰ ἐξακριβώσωσιν ὅσα γράφονται περὶ τῆς ἰδιαίτης πατρίδος των, ὥστε νὰ μὴ ὑπολειφθῶμεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὸν εὐγενῆ περὶ τῆς ἐξερευνήσεως καὶ τῆς γνώσεως τῆς χώρας ἀγῶνα, τὸν ὁποῖον οἱ ξένοι διεξάγουσιν, ἴσως δὲ καὶ πρὸς ζημίαν μας, ἐὰν ἡμεῖς σιωπῶμεν.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΑΝΑΤΥΠΩΣΕΩΣ

Όπως αναφέρεται στο άνωτέρω σύντομο εισαγωγικό σημείωμα (σ. δ') της έκδόσεως του έτους 1921, ο «Σύλλογος προς Διάδοσιν Ὠφελίμων Βιβλίων» σέ μιὰ κρίσιμη γιά τὰ ἐθνικά μας θέματα περίοδο κατήρτισε «Ἐπιτροπήν Ἐθνικῶν Δημοσιευμάτων», μέ σκοπό ἡ Ἐπιτροπή αὐτή νά ἐπιμεληθῇ τήν ἔκδοση βιβλίων ἀναφερομένων εἰς τήν μελέτην καί ἔρευναν τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν». Τήν Ἐπιτροπήν αὐτήν ἀπετέλεσαν ἄνδρες, ὅπως ὁ Γ. Ν. Χατζιδάκις, ὁ Ν. Γ. Πολίτης, ὁ Γ. Δροσίνης κ.ά., τὰ πρῶτα φέροντες στήν ἐπιστήμη, στήν ἔρευνα, στήν καλλιέργεια τῶν γραμμάτων καί τεχνῶν ἀλλά καί μέ λεπτή εὐαισθησία γιά τὰ ἐθνικά θέματα. Τοῦτο καταδεικνύει τήν εὐαισθησία καί τοῦ Συλλόγου γιά τὰ θέματα αὐτά ἀλλά καί τήν σοβαρότητα μέ τήν ὁποία ἀντιμετώπισε τήν προώθηση τῆς σειρᾶς αὐτῆς, ἡ ὁποία περιέλαβε τελικῶς 13 δημοσιεύματα, ἀναφερόμενα στήν Μικρά Ἀσία, τόν Πόντο, τήν Θράκη, τήν Μακεδονία καί τήν Βόρειο Ἡπειρο.

Τὰ 13 αὐτά βιβλία ἔχουν ὅλα ἐξαντληθῇ πρό πολλοῦ, εἶναι ὅμως εὐχάριστο ὅτι ἐσχάτως ἐκδηλώνεται ἐνδιαφέρον ἀπό πολλοῦς νά τὰ ἀποκτήσουν καί νά τὰ μελετήσουν. Ὁ Σύλλογος πιστεύει ὅτι, παρὰ τὰ 70 περίπου χρόνια πού ἔχουν περάσει ἀπό τήν ἔκδοσή των, τὰ δημοσιεύματα αὐτά ἐξακολουθοῦν νά παραμένουν στήν κατηγορία τῶν «Ὠφελίμων Βιβλίων» καί νά εἶναι, λόγω τῶν προσφάτων ἀναταραχῶν στόν χώρο τῶν Βαλκανίων καί τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου καί σήμερα ἐπικαίρα γιά τόν Ἑλληνα ἀναγνώστη. Ὁ τελευταῖος ἀπό ἔλλειψη ἄλλων ἀναγκάζεται νά καταφεύγῃ σέ ἀναλόγου περιεχομένου δημοσιεύματα ξένων, τὰ ὁποία ὅμως ὄχι σπανίως παραποιοῦν τήν ἀλήθεια, γιά νά ὑπηρετηθοῦν ποικίλοι ἄλλοι σκοποί.

Αὐτός εἶναι ὁ λόγος πού ὁ Σύλλογος ἐπανεκδίδει ἀναστατικῶς ὁλόκληρη τήν σειρά τῶν βιβλίων αὐτῶν μέ πρῶτο τήν Γεωγραφία τῆς Μικρᾶς Ἀσίας τοῦ Παντελεῆ Κοντογιάννη.

Σημείωση:

Κατά τήν πρώτην ἔκδοση τοῦ βιβλίου (1921) ἡ σελιδαρίθμησή του ἀπό τόν ἀριθμό 224 ἐσυνεχίσθη, ἐκ λάθους προφανῶς, στόν ἀριθμό 255, χωρίς αὐτό νά ἐπηρεάζῃ παντελῶς τὸ κείμενο.

Γιά λόγους χρήσεως τοῦ εὐρετηρίου ἡ σελιδαρίθμηση παραμένει ἡ ἴδια.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	Σελ. ε', ζ'
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	ζ'-ιγ'
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	» 1
1. Ὀνομασίαι καὶ ὄρη	» 1
Ἡ ὀνομασία Ἀσία καὶ ἡ ἐπέκτασις αὐτῆς. Ἡ ὀνομασία Μικρά Ἀσία. Ἡ ὀνομασία Ἀνατολή καὶ Levant. Ὅρια τῆς Μ. Ἀσίας. Τὰ πρὸς ἀνατολὰς ὄρια. Ἐμβαδόν.	
»	1
2. Χῶραι τῆς Μ. Ἀσίας κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους καὶ σημερινὰ βιλαέτια.	» 3
Πόντος. Παφλαγονία. Βιθυνία. Μυσία. Λυδία. Φρυγία. Καρία. Λυκία. Πισιδία. Παμφυλία. Καβαλίας. Ἰσαυρία. Λυκαονία. Γαλατία. Καππαδοκία. Κιλικία. Βιλαέτια σημερινὰ καὶ διοικητικὴ διαιρέσεις τῆς Μ. Ἀσίας. Καραμανία	
»	3
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ	
Φυσικὴ οὐδοαὶς τῆς χώρας.	» 10
1. Ὅρη.	» 10
Κεντρικὸν ὄροπέδιον. Ἀργαῖος. Λυκαονικὸν ὑψίπεδον. Γαλατικὸν ὑψίπεδον. Ἡ πρὸς Β ὄροστοιχία. Βιθυνικὸς Ὀλυμπος. Ὀλγασσός. Παρναύδης. Σκοιδίση. Χαρακτηρισμὸς τῆς βορείου ὄροστοιχίας. Ἡ νοτιὰ ὄροστοιχία τοῦ Ταύρου. Κράγος. Ἀντίκραγος. Δαίδαλα. Μασικύτης. Σόλυμα. Κλίμαξ. Σουσούς - δάγ. Διποῖλας - δάγ. Σουλτάν - δάγ. Τὰ ὄρη τῆς Τραχείας Κιλικίας. Κιόκ - δάγ. Ἰμβαρος. Βουλγάρ - δάγ. Ὅρη τῆς δυτικῆς Μ. Ἀσίας. Κάδμος. Σάλβακος. Λάτμος. Μεσσωγίς. Πακτύς. Πρηών. Θώραξ. Μυκάλη. Τρωῖλος. Ὀλυμπος. Δύο Ἀδέλφια. Μίμας. Σίπυλος. Τήμνον. Δίνδυμον. Ἰδη. Μύσιος Ὀλυμπος. Ἀργανθώνιον.	
»	10
2. Ποταμοί.	» 20
Χαρακτηρισμὸς τῶν ποταμῶν τῆς Μ. Ἀσίας. Ποταμοὶ χυνόμενοι εἰς τὸν Εὐξείνιον. Σαγγάριος. Ὑπιος. Βιλλαῖος. Παρθένιος. Ἄλγος. Λύκαστος. Ἰρις. Θερωδών. Πυξίτης. Ὑσσός. Ὅφις. Μικροὶ ποταμοὶ μέχρι τοῦ Βατούμ. — Ποταμοὶ χυνόμενοι εἰς τὴν Προποντίδα καὶ τὸν Ἑλλήσποντον. Ρύνδακος. Μάκεστος. Ὀδρύσης. Αἶσηπος. Γράνικος. Ρόδιος. Τάρσιος. — Ποταμοὶ χυ-	

νόμενοι εἰς τὸ Αἰγαῖον. Σκάμανδρος. Θύμβριος. Σιμόεις. Σα-
νιοίς. Κοιλὰς τοῦ Καΐκου, τοῦ Ἑρμον, τοῦ Καῦστρου, τοῦ
Μαιάνδρου.—Ποταμοὶ χυνομένοι εἰς τὴν Μεσόγειον. Κάλβις.
Ἰνδός. Γλαῦκος. Ἀρύκανδος. Καταρράκτης. Τσαντιρ-τσάι. Κέ-
στρος. Εὐρυμέδων. Μέλας. Καλύκαδνος. Κύνος. Σάρος. Πύραμος.

3. Δίμναι. 31

Τάττα. Σόγλα. Μπέη-σεχίρ. Ἐγερδία. Βουλδούρ. Ἀτζι-τουζ-
γκιολού. Ἐρέγλι. Καραμπουνάρ. Ἰλγίν. Ἀκ-σεχίρ. Ἐμπέρ-
γκιόλ. Καρά-σού. Ἀκ-γκιόλ. Σαπάντζα. Ἀσκανία. Ἀπολλωνία.
Ἀφνίτις. Ἐτζέ-γκιόλ. Σύνας. Γυγαία. Βαφί-δενίς 31

4. Τὰ παραλία. 35

Βορεία παραλία. Χαρακτηρισμός αὐτῆς. Λιμὴν Τραπεζοῦν-
τος καὶ Πλατάνων. Ἱερὸν ἀκρωτήριον. Κόλπος Σινώπης. Συριάς
ἄκρα. Κάραμβις. Συμπληγάδες.—Δυτικὴ παραλία. Χαρακτηρισμός
αὐτῆς. Αἰγαῖον. Προποντίς. Κυζικηνὴ χερσόνησος. Βόσπορος.
Ἀστακηνὸς κόλπος. Κιανὸς κόλπος. Ἑλλήσποντος. Σίγειον. Βε-
σίκια. Δεκτὸν ἀκρωτήριον. Μοσχονήσια. Κόλπος Δικελί. Ἐλαί-
τικός. Κόλπος τῆς Σμύρνης. Ἐρυθραία χερσόνησος. Ἀργεννον
ἀκρωτήριον. Κόλπος τῆς Νέας Ἐφέσου. Λάδη. Τρωγίλιος ἄκρα.
Ἰασικός κόλπος. Χερσόνησος Ἀλικαρνασσοῦ. Κεραμεϊκὸς κόλ-
πος. Κνιδία χερσόνησος. Τριόπιον. Ροδία. Κόλπος Δωρίδος. Λι-
μὴν Μαμαράς.—Νοτιὰ παραλία. Χαρακτηρισμός αὐτῆς. Κόλπος
τῆς Μάκρης. Ἐπτὰ Κάβοι. Ἱερὰ ἄκρα. Λιμὴν Καλαμακίου.
Βῶλος καὶ Ὀχεντρα. Καστελλόριζον. Λιμὴν Ἀντιφέλλου. Ὀρ-
μος Ἀσσάρ. Δολιχίστη. Ὀρμος Ἀνδράκι. Κόλπος τοῦ Φοίνικα.
Χελιδονία ἄκρα. Κόλπος Ἀτταλείας. Ἀνεμούριον ἀκρωτήριον.
Ἀκρωτήριον Καρτάς. Κόλπος Ἀγιάς. Ὀρμος Γιαμουρταλίκ.
Κόλπος Ἀλεξανδρέττας. 35

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Πολιτικὴ Γεωγραφία.

1. Ἱστορικὴ ἐπισκόπησις περὶ τῶν κατοίκων. 47

Χετταῖοι. Φρύγες. Μυσοί. Κιμμέριοι. Τρῆρες καὶ Βιθυνοί.
Καππαδόκαι. Ἀρμένιοι. Λυδοί. Πισίδαι. Λυκάονες. Ἰσαυροί.
Κᾶρες. Λύκιοι. Ἕλληνες ἀποικοι, Αἰολεῖς καὶ Ἴωνες. Γαλάται.
Πέρσαι. Ἀραβες. Βυζαντινοὶ χρόνοι. Σελτζοῦκοι. Μογγόλοι.
Ὀσμάνοι. 47

2. Σημερινοὶ κάτοικοι. Σελ. 53

Ἕλληνες. Ἀρμένιοι. Ἑβραῖοι. Λεβαντίνοι. Τούρκοι. Τουρ-
κομάνοι. Κιζιλμπάσιδες. Τσετμήδες. Γιουροῦκοι. Ζεϊμπέκηδες.
Ἀφάροι. Τονιαλῆδες. Λαζοί. Ὀφῖται. Φελλάχοι. Ἀθίγγανοι.
Κοῦρδοι. Κιρκάσιοι. Τάταροι. Γεωργιανοί. Βόσνιοι καὶ Πομά-
κοι. Τουρκοκρήτες. Ἀραβες. Μαρωνῖται. Πέρσαι. Ἀφγανοί.
Εὐρωπαῖοι. Ἀλβανοί. 52

3. Βιλαέτιον Τραπεζοῦντος. 63

Τραπεζοῦς. Χωρία περὶ αὐτὴν. Τζεβιζλίκ. Λιβερὰ. Πλάτανα.
Σούρμαινα. Μονὴ Σουμελά, Περιστερεώτα, Βαζελῶνος. Τρίπο-
λις. Καζᾶς Τριπόλεως. Κερασοῦς. Πουλαντζάκη. Καζᾶς Κερα-
σοῦντος. Κοτύωρα. Καζᾶς Κοτυώρων. Ἀμισός. Τσαρσαμπᾶς.
Τέρμε. Καζάδες Τσαρσαμπᾶ καὶ Τέρμε. Οἰνὴ. Καζᾶς Οἰνὸς.
Φάτσα. Καζᾶς Φάτσας. Πάφρα. Ἀλάτσαρ. Καζᾶς Πάφρας. Ἀρ-
γυρόπολις. Ἡ χώρα τῆς Χαλδίας. Ἀρδασα. Σάντα. Κρόμνα.
Ἱμερα. Σταυρίν. Σαντζάκιον Ἀργυροπόλεως. Ρίζαιον. Ὀφίς.
Χόπα. Σαντζάκιον Λαζιστάν. Γενικαὶ εἰδήσεις περὶ τοῦ βιλαε-
τίου Τραπεζοῦντος. Ὀδοί. Ἱστορικαὶ εἰδήσεις περὶ τοῦ Πόντου. 63

4. Βιλαέτιον Κασταμονῆς. 95

Κασταμονή. Ἰνέπολις. Δζίδδε. Τατάι. Ἀράτς. Ζαφράμπολις.
Τᾶς-κιοπρού. Τόσια. Μπόλου. Παρθένιον. Ποντοηράκλεια.
Δούντζε. Οὐσκιοῦπ. Μουδουρνού. Γκιονέκ. Γκέρεντε. Δεβρέκ.
Φίλιος. Τσαρσαμπᾶ. Τσαί-τζουμά. Ἀμαστρίς. Γάγγραι. Τσερκέζ-
κιοί. Ἰσκέλιπ. Σινώπη. Μποϊμπάτ. Ἰστεφάν. Γενικαὶ εἰδήσεις
περὶ τοῦ βιλαετίου Κασταμονῆς 95

5. Βιλαέτιον Σεβαστείας. 111

Σεβάστεια. Κότς-χισάρ. Ζάρα. Γενι-χάν. Δάρεντε. Γκιουρουν.
Ἀζιζιέ. Δάβριντζε. Καρά-χισάρ-σαρκί. Μεσουδιέ. Ἐντερεζ. Κοί-
λου-χισάρ. Χαμηδιέ. Τοκάτη. Ἐρμπαά. Ζήλιε. Νεοκαισάρεια.
Σουλού-σεράι. Κίρκορος. Ἀμάσεια. Μερζεφούν. Λαοδίκεια.
Κάββα. Μετζιτ-ουζού. Βεζιρ-κιοπρού. Γκιουμούς-χατζή-κιοί.
Ὀσμαντζίκ. Γενικαὶ εἰδήσεις περὶ τοῦ βιλαετίου Σεβαστείας. 111

6. Βιλαέτιον Ἀγκύρας. 127

Ἀγκυρα, Ἰστανός. Ἀγιάς. Μπέη-παζάρ. Ναλλι-χάν. Κάλε-
τζικ-Σιβρι-χισάρ. Κιρ-σεχίρ. Μπογιαλίκ. Δενέκ-μαδέν. Ἀβανός.
Χατζή-μπεκτάς. Ὑοσγάτη. Μπογατζιάν. Ἀκ-δὰγ-μαδέν. Σούγ-

γουργλου. Τσόρουμ. Καισάρεια. Ζιντζίδερε. Ἀνδρονίκιον. Μου- ταλάσκη. Ζαβλοσούνιον. Κερμίρα. Ταξιάρχης. Σαρμουσακλί. Ἰντζέσου. Δεβελού-καρά-χισάρ. Γενικαὶ εἰδήσεις περὶ τοῦ βι- λαετίου Ἀγκύρας	Σελ. 127
7. Βιλαέτιον Ἰκονίου.	143
Ἰκόνιον. Σίλλη. Ἀκ-σεχίρ. Ἰλγίν. Πέρματα. Ἐρέγλι. Κα- ραμάν. Νίγδη. Καγιάμπαση. Φερτέκιον. Τένεγι. Ἀραβάνιον. Μισθή. Μαλακοπή. Σόλατα. Νεβσεχίρ. Ἀραβισός. Συνασός. Ζε- μέλα. Ποτάμια. Προκόπιον. Μπόρ. Κιλισέ-χισάρ. Ἀρχαῖοι ὑπόγειοι συνοικισμοὶ τοῦ βιλαετίου Ἰκονίου. Μπούλγάρ-μαδέν. Ἀκ-σεράι. Ἀττάλεια. Ἐλμαλί. Φοίνικας. Κάς. Ἀκσέι. Ἀλά- για. Ἀρχαῖαι πόλεις τῆς Παμφυλίας καὶ τῆς Λυκίας. Σπάρτη. Ἐγερδέρ. Βουρδούριον. Τέφνι. Γενικαὶ εἰδήσεις περὶ τοῦ βιλαε- τίου τοῦ Ἰκονίου. Ἡ ἄρδευσις τῆς πεδιάδος τοῦ Ἰκονίου. . .	143
8. Βιλαέτιον Ἀδάνων.	168
Ἀδανα. Καρατάς. Μίσις. Ταρσός. Κιλίκιαι Πύλαι. Καρά- ισαλού. Μερσίνα. Καζανλί. Σελεύκεια. Ἐρμενέκ. Μούτ. Κιλίν- τρια. Σελίντι. Τσοράκ. Σίς. Κάρος. Χατζίν. Φεκέ. Γιαρπούτη. Ὀσμανιέ. Ἰσλαχιέ. Χασά. Μπαχτσέ. Παγιάς. Ἀγιάς. Γενικαὶ εἰδήσεις περὶ τοῦ βιλαετίου Ἀδάνων. Ἱστορικαὶ εἰδήσεις περὶ τῆς Κιλικίας.	168
9. Μικρασιατικὴ Κωνσταντινούπολις.	184
Ἀνατολὸν-φενέρ. Κετσιλί-λιμάν. Ἀνατολὸν-καβάρ. Χουγγιάρ- ισκελεσί. Μπέικος. Κάνλιτζα. Ἀνατολὸν-χισάρ. Καντιλί. Μπεη- γλέρμπεη. Κουσκουντζούκι. Σκούταρι. Κατίκιοι. Πριγκιπόνησοι. Πρώτη. Ἀντιγόνη. Χάλλη. Πρίγκιπος. Ὁξεία. Πλάτη. Νέαν- δρος. Πίτα καὶ Ἀντιρρόβιος. Χαϊδάρ-πασά. Ἐρέν-κιοϊ. Μάλτεπε. Χαρταλιμή. Παντεῖχιον. Κέπτε. Δάριτζα. Ρύσιον. Χέ- ρεκε. Χιλή. Γενικαὶ εἰδήσεις περὶ τῆς μικρασιατικῆς Κωνσταντι- νουπόλεως.	184
10. Σαντζάκιον (μουτεσαρφλίκιον) Νικομηδείας.	198
Νικομήδεια. Ἀρσλάν-μπέη-κιοϊ. Ἀρμάσα. Καρά-μουρσάλ. Γιάλοβα. Τεπέ-κιοϊ. Ἀδὰ-παζάρ. Σαπάντζα. Ὀρτά-κιοϊ. Γκέιβε. Μπαχτζετζίκ. Ἀκ-χισάρ. Καλόλιμνος. Γενικαὶ εἰδήσεις περὶ τοῦ σαντζακίου Νικομηδείας. Οἱ σημερινοὶ κάτοικοι τοῦ σαντζακίου Νικομηδείας.	198

11. Σαντζάκιον (μουτεσαρφλίκιον) Βίγας.	Σελ. 208
Δαρδανέλλια. Βίγα. Λάμψακος. Ρέγκιοι. Ἐξινέ. Βαῖραμιτς. Ἀἰβατζίκ. Ἀρχαῖαι πόλεις κείμεναι ἐπὶ τῆς χώρας τοῦ σαντζα- κίου. Ἀσος. Γάργαρα. Λάμψακος. Ἀβυδος. Δάρδανος. Ὀφρύ- νιον. Ἰλιος. Νεάνδρεια. Κεβρῆνη. Ἀλεξάνδρεια. Τρωάς. Γενικαὶ εἰδήσεις περὶ τοῦ σαντζακίου Δαρδανελλίων. Ὁ Ἑλλησποντος. . .	208
12. Βιλαέτιον Προύσης ἢ Χουδαβενδικιάρ.	217
Προῦσα. Κίος. Μουδανία. Σιγή. Τρίγλεια. Κῶμαι καὶ κωμο- πόλεις τριγύρω τῆς Προύσης. Μιχαλίτσι. Κερμαστή. Ἀπολλω- νία. Ἀδρανός. Μπαλουκεσέρ. Μπάλια. Γκιόνεν. Καζακλάρ. Μπαλάτ. Πίγαδιτς. Σιντιργί. Πάνορμος. Κυζικηνή. χερσόνησος. Ἀρτάκη. Πέραμος. Κῶμαι τῆς κυζικηνῆς χερσονήσου. Αἱ νῆσοι τῆς Προποντίδος. Προκόνησος. Ἀλώνη. Ἀφισιά. Κούταλη. Ἀδραμύτιον. Φρένελι. Κεμέριον. Κυδωνίαι. Μοσχονήσια. Κιου- τάχια. Ἐοκί-σεχίρ. Οὐσάκ. Γκέδις. Σιμάβ. Ἀφιόν-καρά-χισάρ. Μπολβαντέν. Σαντικλί. Δινέρ. Μούζλιτς. Μπίλετζικ. Λεῦκαι. Κουπλία. Γενί-σεῖχ. Ἰνεγγιολ. Σογιούτ. Νίκαια. Γενικαὶ εἰδήσεις περὶ τοῦ βιλαετίου Προύσης.	217
13. Βιλαέτιον Ἀϊδινίου ἢ Σμύρνης.	295
Σμύρνη. Προάστεια καὶ ἐξοχαὶ τῆς Σμύρνης. Κορδελλιό. Βουρ- νόβας. Μπουναρμπαση. Μπουτζᾶς. Καρατάς. Καραντίνα. Γκιός- τεπέ. Αἰντζία. Ναρλί-δερέ. Νύμφαιον. Ἐρυθραία χερσόνησος. Βρίουλα. Σιβρισάριον. Κρήνη. Λυθρί. Μελί. Ἀχιρλί. Γκιούλ- μπαχτζές. Παλαιὰ Φώκαια. Νέα Φώκαια. Μενεμένη. Πέργαμος. Δικελί. Νέα Ἐφesos. Ἀγιά-σολούκ. Βαῖνδῆριον. Καρά-κιοϊ. Τουρπαλί. Θεῖρα. Ὀδεμήσιον. Μαγνησία. Τσοπανησία. Ὀρός- κιοϊ. Ἀξάριον. Κιρκαγάτς. Σόμα. Σαλιχλί. Κασαμπᾶς. Κούλα. Τακμάκ. Γκιόρδες. Δεμιρτζί. Φιλαδέλφεια. Αἰδίνιον. Σόκια. Ἀρχαῖαι πόλεις τῆς περιφέρειας Σακίων. Πριήνη. Μυοῦς. Ἡρά- κλεια. Μίλητος. Μαγνησία. Ναζλί. Μπόσδογαν. Γίροβα. Δενιζλί. Σαρά-κιοι. Δεμιρτζί-κιοϊ. Γκερέγκουμε. Μπουλαντάν. Ἀρχαῖαι πόλεις τοῦ σαντζακίου Δενιζλί. Λαοδίκεια. Ἱεράπολις. Τρίπο- λις. Κολοσσαί. Χῶναι. Μοῦγλα. Κέραμος. Γκιόβα. Βουδρούμιον. Χερσόνησος τῆς Ἀλικαρνασσού. Μύλασα. Λαῖνά. Μαντάλια. Τὰ παράλια τῆς Καρίας καὶ τῆς Λυκίας. Μαρμαράς. Ἡ χερσόνησος Τραχεῖα. Κνίδος. Γιουκσέκουμ. Μάκρη. Λιβίσιον. Ἀρχαῖαι πό- λεις τῆς κοιλάδος τοῦ Ξάνθου. Γενικαὶ εἰδήσεις περὶ τοῦ βιλαε- τίου Ἀϊδινίου. Αἱ τέσσαρες μεγάλαι κοιλάδες τῆς δυτικῆς Μ.	

Ἀσίας. Ἡ κοιλὰς τοῦ Καΐκου. Ἡ κοιλὰς τοῦ Ἑρμου, Ἡ κοιλὰς τοῦ Καῦστρου. Ἡ κοιλὰς τοῦ Μαιάνδρου. Σελ. 295

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

Φυσιῶδες πλοῦτος τῆς χώρας.

1. Κλίμα. » 376

Ποντικὴ ζώνη. Βυζαντιακὸν κλίμα. Τραπεζουντιακόν. Κλίμα τῶν δυτικῶν κοιλάδων. Τοῦ κεντρικοῦ ὁροπεδίου. Τῶν μεσημβρινῶν χωρῶν. » 376

2. Πλοῦτος καὶ ποικιλία φυτῶν. » 379

Ἡ καθόλου βλάστησις τῆς χώρας. Ἡ μηλέα. Ἡ ἀπιδέα. Ἡ κυδωνέα. Ἡ ροιά. Ἡ μεσπιλέα. Ὁ φοῖνιξ. Ἡ βερυκοκκία. Ὁ διόσπυρος. Ἡ κράνεια. Ἡ ἐλαία. Ἡ ζιζυφία. Ἡ λεπτοκαρύα. Ἡ καρύα. Ἡ καστανέα. Ἡ ἀμυγδαλή. Ἡ πιστάκη. Ἡ μορέα. Ἡ φράουλα. Ἡ συκὴ. Ἡ ἄμπελος. Ἡ ξυλοκερατέα. Ἡ πεπονιά καὶ ἡ καρπουζιά. Χρησιμοποίησις τῶν φυτῶν καὶ τῶν καρπῶν τούτων ὑπὸ τῶν κατοίκων. Λαχανικά. Χρησιμοποίησις τῶν λαχανικῶν ὑπὸ τῶν κατοίκων. Δημητριακά. Ὁ σῖτος Ἡ κριθή. Ἡ βρόμη. Ἡ κέγχρος. Τὸ σόργον. Ὁ ἀραβόσιτος. Ἡ ὄρυζα. Τὸ καραμποσίτιον. Ἡ βεῖζα. Τὰ γεώμηλα. Τὸ τριφύλλιον. Χρησιμοποίησις τῶν δημητριακῶν ὑπὸ τῶν κατοίκων. Ναρκωτικά. Ὁ καπνός. Τὸ ὄπιον. Χρησιμοποίησις τῶν ναρκωτικῶν ὑπὸ τῶν κατοίκων. Φαρμακευτικά. Ἡ γλυκόρριζα. Βιομηχανικά. Τὸ λίνον. Ἡ κάνναβις. Ὁ βάμβαξ. Τὸ ἐρυθρόδανον. Ἡ ράμνος. Ὁ κρόκος. Τὸ μαστιχόδενδρον. Ὁ στύραξ. Ἄνθη. Θαμνώδη φυτά. » 379

3. Δάση. » 399

Τὰ ὑπάρχοντα δάση καὶ ἡ ἀποδάσσωσις. Δασικά δένδρα. Ἡ πλάτανος. Ἡ λεύκη. Ἡ φιλύρα. Ὁ ὄξυς. Ἡ πελέα. Ἡ μελία. Ἡ ἰτέα. Ἡ δρυς. Ἡ ἱπποκαστανέα. Ἡ σημύδα. Κωνοφόρα. Ἡ κυπάρισσος. Ἡ κέδρος. Ἡ ἄρκυνθος. » 399

4. Ζῶα. » 406

Ὁ ἵππος. Ὁ ὄνος. Ὁ ἡμίονος. Ἡ κάμηλος. Ὁ βοῦς καὶ ὁ βούβαλος. Τὸ πρόβατον. Ἡ αἰξ. Ὁ κύων. Ἀγριμαῖα καὶ σαρκοφάγα. Πτηνὰ. Ζωῦφια. Ἰχθύς. » 406

5. Μέταλλα καὶ ὄρυκτά. » 418

Μόλυβδος. Ψευδάργυρος. Χαλκός. Χρυσός. Ἀντιμόνιον.

Υδράργυρος. Χρῶμιον. Σίδηρος. Μαγγάνιον. Σμύρις. Σήπιον. Σελ. Ὀπάλιος λίθος. Στυπτηρία. Θείον. Γαϊάνθρακες. Λιγνίτης. Νάφθα. Νίτρον. Ἄλας. Ἀργίλος. Γύψος. Λιθογραφικὰς ἀσβεστόλιθος. Μάρμαρον. Γρανίτης. » 418

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ » 426

Σιδηρόδρομοι τῆς Μ. Ἀσίας. Τὸ ἐμπορικὸν μέλλον τῆς Σμύρνης. Ἡ ὁροθετικὴ γραμμὴ τῆς παραχωρηθείσης εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐνδοχώρας τῆς Σμύρνης. » 426

ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ »

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ »

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ »

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

Ι. Ιστορική επισκόπησης περί τῶν κατοίκων.

Χετταῖοι. Φρύγες. Μυσοί. Κιμμέριοι. Τρῆρες καὶ Βιθυνοί. Καππαδόκαι. Ἀρμένιοι. Λυδοί. Πισίδαι. Λυκάονες. Ἰσάνροι. Κῆρες. Λύκιοι. Ἑλληνες ἄποικοι, Διολεῖς καὶ Ἴωνες. Γαλάται. Πέρσαι. Ἀραβες. Βυζαντινοὶ χερόνιοι. Σελτζούκοι. Μογγόλοι. Ὀσμάνοι.

Μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Ἀσίας κειμένη ἡ ὠραία καὶ πλουσία χερσόνησος τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ὡς γέφυρα τῶν λαῶν τῶν κατοικοῦντων τὰς δύο ταύτας ἡπείρους χρησιμεύουσα, ἔχουσα δὲ πλὴν τῶν ἄλλων καὶ πλεονεκτικὴν θέσιν, ἐδέχθη ἀνέκαθεν ἐπιδρομὰς καὶ κατακτητὰς, ὀρμηθέντας εἴτε ἐξ Α (ἐκ τῆς Ἀσίας) εἴτε ἐκ Δ (ἐκ τῆς Εὐρώπης). Καὶ ἡ μακρὰ αὐτῆς ἱστορία δὲν εἶναι ἄλλο τι παρὰ μία συνεχὴς καὶ ἀδιάκοπος πάλη τῶν ἤδη ἐγκατεστημένων κατοίκων τῆς πρὸς τοὺς ἔξωθεν ἐπερχομένων ἐπιδρομῶν.

Πρῶτοι δὲ καὶ ἀρχαιότατοι κατακτητὰι αὐτῆς εἶναι οἱ **Χετταῖοι** τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἢ οἱ Λευκόσυροι τοῦ Στράβωνος, οἱ ὅποιοι ἔγιναν κύριοι τοῦ κεντρικοῦ ὀροπεδίου καὶ ἐγκατεστάθησαν ἐνταῦθα καὶ κυρίως εἰς τὴν χώραν τοῦ Ἰλίου 2000 ἔτη π. Χ. Οἱ σημερινοὶ ἐρευνῶνται ὀρίζουν μάλιστα καὶ τὰς κυρίας τῶν ἑδρας, τὸ Μπυγάς-κιοὶ πρὸς Α τῆς Ἀγκύρας καὶ τὸ Γκιανούρ-κιοὶ πρὸς τὰ ΝΑ τῆς Ἰδίας πόλεως. Οἱ σημερινοὶ ἐρευνῶνται ἐμελέτησαν καὶ τὰ μνημεῖα αὐτῶν, τὰ μέχρις ἡμῶν διασωθέντα (νεώτατον ἔργον περὶ αὐτῶν ἐδημοσίευσεν πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ὁ πολὺς Ἐδουάρδος Meyer, Reich and Kultur der Chettiter Βερολίνον 1914), καὶ ἐπραγματεύθησαν καὶ περὶ τοῦ πολιτισμοῦ αὐτῶν. Εἰς αὐτοὺς δὲ ἐκτὸς πολλῶν ἄλλων ἀποδίδεται καὶ ἡ κατασκευὴ τῆς ὁδοῦ, τῆς ἀγούσης ἀπὸ τὴν Ἀσσυρίαν, τὴν κοιτῖδα τῶν, εἰς τὴν Ἐφεσον. Καὶ ἡ ὁδὸς αὕτη εἶναι ἡ κατόπιν πασίγνωστος ὁδὸς πρὸς βασιλέα μέγαν, περὶ τῆς ὁποίας ὁμιλοῦν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες συγγραφεῖς. Οἱ Χετταῖοι ἐκυριάρχησαν τῆς χώρας ἐπὶ ἑκα-

τονταετηρίδας, πόσας όμως δεν είναι δυνατόν να δρισθῇ σήμερον ἀκριβῶς.

Ἀλλὰ κατὰ τὸν 12 αἰῶνα ἀριανὰ φύλα, διαδάντα τὰ στενὰ τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ τοῦ Βοσπόρου, ἐξεχύθησαν πρὸς τὸν κάτω ροὴν τοῦ Σαγγαρίου, συνεκρούσθησαν δὲ μὲ τοὺς Χετταίους καὶ τοὺς ἐνίκησαν. Μὲ τὸν καιρὸν τὰ φύλα ταῦτα ἠδξήθησαν εἰς ἀριθμὸν καὶ εἰς δύναμιν. Εἰς αὐτὰ πρέπει νὰ καταταχθοῦν οἱ Φρύγες, οἱ ὁποῖοι καὶ ἐπεκράτησαν, ἰδρυσαν δὲ τὴν φρυγικὴν μοναρχίαν, ἐπεκταθεῖσαν ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου μέχρι τοῦ Αἰγαίου. Μῖδος δὲ ἦτο τὸ ὄνομα τῆς δυναστείας τῶν Φρυγῶν ὅπως εἰς τὴν Αἴγυπτον ἡ ὀνομασία Φαραώ. Ἀλλὰ τῆς φρυγικῆς δυναστείας ἡ ἀρχαιοτάτη ἱστορία περικαλύπτεται ἀπὸ μύθους, τῶν ὁποίων ἡ ἐρμηνεία θὰ ἐπισύρῃ ἀκόμη ἐπὶ πολὺ τὴν προσοχὴν τῶν ἐρευνητῶν, ἕως ὅτου, συνδυαζομένη καὶ μὲ ἄλλα πορίσματα τῆς ἐπιστήμης, καταλήξῃ εἰς συμπεράσματα ἀσφαλῆ. Οἱ Φρύγες ἦλθον εἰς ἐμπορικὴν ἐπικοινωνίαν μὲ τοὺς Ἕλληνας τῶν ἀποικίων, τῶν εἰς τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου.

Συγγενεῖς πρὸς τοὺς Φρύγας ἦσαν καὶ οἱ **Μυσοί**, οἱ κάτοικοι τῆς μεγάλης, τῆς δασώδους, τῆς εὐφόρου πεδιάδας καὶ πολυύδρους ποταμοῦ, περικλειούσης Μυσίας, εἰς τὰ παράλια τῆς ὁποίας, τὰ πρὸς τὸ Αἶγατον, ἰδρύθησαν αἱ αἰολικαὶ ἀποικίαι.

Τοὺς Φρύγας ὑπέταξεν οἱ **Κιμμέριοι**, ἄλλοι πάλιν ἐπιδρομεῖς καὶ κατακτηταί, Σκύθαι οὗτοι καὶ ἐκ τῆς σημερινῆς Ρωσίας ὀρμηθέντες κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 7 αἰῶνος. Ταυτοχρόνως δὲ μὲ τοὺς Κιμμέριους εἰσώρμησαν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ἐκ Δ. θρακικὰ φύλα τῆς Ἰνδογερμανικῆς ὁμοφυλίας, οἱ **Τρῆρες** καὶ οἱ **Βιθυνοί**. Ταυτοχρόνως ἐμφανίζεται καὶ τὸ ὄνομα τῶν **Καππαδοκῶν**, οἱ ὁποῖοι ἀγνωστον εἶναι εἰς τίνα ἐθνικότητα ἀνήκον. Τότε πιθανώτατα ἐξεδιώχθησαν ἡ ἓνα αἰῶνα βραδύτερον ἐκ τῆς Φρυγίας καὶ οἱ **Ἀρμένιοι**, προϋπάρχοντες ἐκεῖ καὶ ἐγκατασταθέντες μετὰ τὴν διώξιν των εἰς τὴν ὀρεινὴν χώραν τοῦ ἄνω Εὐφράτου καὶ Τίγρητος. Θράκες δέ, Φρύγες καὶ Ἀρμένιοι ἦσαν συγγενεῖς.

Τοὺς Κιμμέριους ἐξεδιώξεν ἐκ τῆς Μ. Ἀσίας ὁ Ἀλυάττης, ὁ βασιλεὺς τῆς Λυδίας. Ἀλλ' οἱ Φρύγες ἤλλαξαν μόνον κύριον διὰ τῆς ἀποδιώξεως ταύτης τῶν κατακτητῶν των, διότι ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Λυδοὶ ἀπέβησαν ἰσχυρότεροί των. Ἦσαν δὲ οἱ **Λυδοί**, λαὸς ἰδιαίτερος, ὅχι σημιτικός, ὅπως ἐπιθανολογεῖτο μέχρι τινός, καὶ εἶχον ὑποταχθῇ εἰς τοὺς Χετταίους, πιθανώτατα δὲ καὶ εἰς τοὺς Φρύγας. Κατὰ δὲ

τὰς ἀρχὰς τοῦ 6 αἰῶνος ὁ βασιλεὺς αὐτῶν Ἀλυάττης, ἀφοῦ ἐνίκησε τοὺς Κιμμέριους, ἐκυρίευσεν τὴν Σμύρνην, ἐκυρίευσεν τὰς ἑλληνικὰς ἀποικίας τῶν παραλίων, συμπεριέλαβε δὲ εἰς τὸ κράτος του τὴν Φρυγίαν καὶ τὰς μέχρι τοῦ Ἄλφειος χώρας. Τὰ ἀνάκτορά του εἶχεν εἰς τὰς πολυχρύτους Σάρδεις, ὅπως καὶ ὁ υἱὸς του Κροῖσος, μέχρις ὅτου ἐνίκηθῃ ἀπὸ τὸν Κύρον τῷ 516 π. Χ.

Ἀπὸ τοῦς ἄλλους λαοῦς, τοὺς ἀναφερομένους ὡς κατοικοῦντας τὴν Μ. Ἀσίαν, οἱ **Πισίδαι**, οἱ **Λυκάονες** καὶ οἱ **Ἰσαυροὶ** ἦσαν συγγενεῖς, οἱ **Κάρες** καὶ οἱ Ἀέλεγες ἐπίσης συγγενεῖς. Ἐκ τούτων οἱ **Κάρες** ἐπεξέτειναν τὴν κυριαρχίαν των εἰς χρόνους παναρχαίους ἐπὶ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου καὶ περαιτέρω ἀκόμη. Οἱ δὲ **Δύκιοι** ἦσαν ἐπιδρομεῖς καὶ οὗτοι καὶ προσήλθον ἐκ Κρήτης. Καὶ ἀναφέρεται ὅτι ἦσαν συγγενεῖς μὲ τοὺς Ἕλληνας καὶ ὅτι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ δὴ εἰς τὴν χώραν τὴν ἐξ αὐτῶν κληθεῖσαν, ὅπως οἱ **Ἴωνες** καὶ οἱ **Αἰολεῖς**, οἱ ἐξ Ἑλλάδος προσελθόντες καὶ ἐγκατασταθέντες εἰς τὰ παράλια.

Χετταῖοι, Φρύγες καὶ Λυδοὶ εἶχον τὰς ἑδρας των μακρὰν τῆς θαλάσσης. Ἀλλὰ πολὺ πρὶν ἢ καταστραφῶν τὰ βασίλειά των, οἱ **Ἕλληνες** ἰδρυσαν ἀποικίας εἰς τὰ παράλια τῶν κοιλάδων τῶν τεσσάρων ποταμῶν, ἀνεξαρτήτως τὴν μίαν ἀπὸ τῆς ἄλλης. Αἱ ἀρχαιόταται ἐκ τῶν ἀποικίων τούτων εὗρον ἵχνη πολιτισμοῦ, τοῦ λεγομένου αἰγαϊκοῦ πολιτισμοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει τὸ ἀνάκτορον τῆς Κνωσοῦ, ὅπου ἤρχεν ἡ δυναστεία τοῦ Μίνως. Δὲν φαίνεται ὅμως ὅτι ἐπέδρασε πολὺ εἰς αὐτοὺς ὁ πολιτισμὸς οὗτος τῶν προκατόχων των. Αἱ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι ἤρχισαν πιθανώτατα νὰ ἰδρύνωνται πρὸ τοῦ 14^{ου} αἰῶνος π. Χ. Ἦσαν δὲ οἱ ἀποικοὶ ἡ **Αἰολεῖς**—Ἀχαιοὶ ἢ **Ἴωνες**. Πρῶτοι προσήλθον οἱ Αἰολεῖς εἰς τὰ παράλια τῆς Μυσίας καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου. Ἀλλ' ὅτι ἀπῆλθον ἀπὸ τὴν κοιτίδα των, τὴν Ἑλλάδα, ἡ χώρα αὕτη δὲν εἶχεν ἀκόμη ἀναπτύξει τὸν πολιτισμὸν, διὰ τοῦτο δὲ καὶ οἱ Αἰολεῖς δὲν εἶχον στοιχεῖα πολλὰ πολιτισμοῦ συναποκομίσει καὶ ἔδειξαν μάλιστα ὡς πρὸς τὴν κυβέρνησιν τῶν πόλεων των ἀνικανότητα. Οἱ **Ἴωνες** ἰδρυσαν τὰς ἀποικίας των εἰς τὰ παράλια τῆς Λυδίας καὶ τῆς βορείου Καρίας. Οὗτοι ἦσαν μᾶλλον προηγμένοι εἰς τὸν πολιτισμὸν, ὡς προερχόμενοι ἀπὸ τὰ κεντρικά, τὰ μᾶλλον προωδευμένα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Καὶ ἀνεπτύχθησαν ταχέως καὶ ἰδρυσαν καὶ ἄλλας εἰς τὸν Εὐξείνῳ ἀποικίας, συγχωνεύσαντες

και ἐγχωρίους πολλούς. Συνήψαν δὲ σχέσεις ἐμπορικὰς με τοὺς Φρύγας καὶ με τοὺς Λυδοὺς. Ἀλλ' ἐνῶ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα συναπεκόμισαν πολιτισμὸν ἀξιόλογον, τὸν ὅποιον ἐκαλλιέργησαν, ἀπὸ τοὺς ἐγχωρίους Φρύγας καὶ Λυδοὺς προσέλαβον τὴν ἰδιόζουσαν εἰς τούτους πολυτέλειαν. Εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν οἱ Ἴωνες συνήγωνίσθησαν με τοὺς Φοίνικας. Τέλος δὲ με τὸν καιρὸν ἀνεπτύχθησαν τόσον, ὥστε ἡμιλλῶντο πρὸς τοὺς Ἕλληνας τῆς κυρίως Ἑλλάδος, καὶ τοὺς ὑπερέτρησαν μάλιστα εἰς πολλά. Ἀλλὰ δὲν κατῴρθωσαν νὰ ἀποκρούσουν τὸν Κροίσον τῷ 560 καὶ ὑπετάχθησαν εἰς αὐτόν, ἔπειτα δὲ εἰς τοὺς Πέρσας. Κατὰ δὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ 5 αἰῶνος ἐνωθέντες ἐπαναστατοῦν. Ἀλλ' ἀφοῦ ἔπεσεν ἡ Μίλητος τῷ 484, ἡ ἐπαναστάσις ἔληξε καὶ ὁ ξενικὸς ζυγὸς ἐγίνε βαρύτερος. Διὰ τῶν μηδικῶν ἔμως πολέμων ἡλευθερώθησαν καὶ ἀπέτελεσαν μέρος τῆς ἀθηναϊκῆς ἡγεμονίας. Ἀλλ' ὅμως τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ 4 αἰῶνος πληρώνουν καὶ πάλιν φόρον ὑποτελείας εἰς τοὺς Πέρσας καί, κατὰ χρονικὰ διαλείμματα, εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Οἱ Ἕλληνες αὗτοι τῶν ἀποικιῶν ὑπετάχθησαν ἔπειτα εἰς τὸν Μ. Ἀλέξανδρον καὶ εἰς τοὺς διαδόχους του.

Οἱ **Γαλάται**, κληθέντες ἀπὸ τοὺς ἡγεμόνας τῆς Βιθυνίας κατὰ τὸν τρίτον π. Χ. αἰῶνα, εἶναι οἱ δῶσαντες τὸ ὄνομα τῶν εἰς τὴν Γαλατίαν, χώραν κεντρικὴν τῆς Μ. Ἀσίας, περὶ τῆς ὁποίας ὁμιλήσαμεν ἄνωτέρω. Ὀνομάζονται καὶ Γαλλόγραικοι ὡς ἀναμειχθέντες με τοὺς ἐξελληνισμένους ἤδη ἐγχωρίους, τοὺς κατοικοῦντας τὴν χώραν, τὴν ὁποίαν κατέλαβον. Ἦσαν δὲ κελτικῆς καταγωγῆς καὶ κατ' ἐξοχὴν πολεμικὸς λαός. Θελήσαντες ὅμως νὰ ἐπεκταθοῦν καὶ εἰς ἄλλας γειτονικὰς τῶν χώρας, ἀπεκρούσθησαν περὶ τὰ μέσα τοῦ τρίτου αἰῶνος εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Καῖκου ἀπὸ τὸν Εὐμένην τὸν Α', ἔπειτα δὲ ἀπὸ τὸν Ἀτταλον τὸν Α'. Καὶ ἔκτοτε ἤκμασαν καὶ πάλιν αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις ὑπὸ τοὺς Ἀτταλίδας. Τέλος δὲ ὑπετάχθησαν καὶ αὗται εἰς τοὺς Ρωμαίους.

Ὅταν δὲ ἐχωρίσθη ἀπὸ τὸ δυτικὸν τὸ ἀνατολικὸν κράτος (395 μ. Χ.), ἡ Μ. Ἀσία ἦτο πολὺ πλουσία καὶ πυκνότερα κατοικημένη. Ὁ πληθυσμὸς τῆς ὑπολογίζεται ὅτι ἀνῆρχετο εἰς 32.000.000. Ἀλλ' ἡ ἀκμὴ τῆς αὐτῆς καὶ ὁ πλοῦτός τῆς ἐπέσυρε τὴν φιλοκτημοσύνην κατὰ πρῶτον μὲν τῶν **Περσῶν** (ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ αὐτοκράτορος κυρίως Ἀναξτασίου μέχρι τῆς τοῦ Ἡρακλείου), ἔπειτα δὲ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν **Αράβων**, οἱ ὅποιοι ἐπραχώρησαν ἐπὶ τοῦ καλῖφου τῶν Οὐ-

μεϊαδῶν Μωαβιὰ μέχρι τοῦ Ἀμορίου τῆς Φρυγίας καὶ ἐπολιόρησαν καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν, οἱ ὅποιοι τέλος ἐγκατεστάθησαν ἐπὶ τῆς δυναστείας τῶν Ἀδασιδῶν μονιμώτερον εἰς τὴν Κιλικίαν.

Εἶχον δὲ παρέλθῃ 1000 ἔτη, κατὰ τὰ ὁποία ἡ Μ. Ἀσία ἀπέτελεσε μέρος, πολυτιμότερον μάλιστα, τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, κατὰ τὰ ὁποία ὁ ἑλληνισμὸς ἐκραταιώθη καθ' ὅλας σχεδὸν τὰς χώρας αὐτῆς, κατὰ τὰ ὁποία ἦνθησαν καὶ πάλιν ἐπὶ τῆς χώρας ταύτης καὶ ὀχι μόνον ἐπὶ τῶν παραλίῶν τῆς, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας αὐτῆς τοῦ ἐσωτερικοῦ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι, καὶ ἀνεδειχθήσαν ἐξ αὐτῆς καὶ συγγραφεῖς καὶ στρατηγοὶ καὶ δυναστεῖαι μάλιστα, κοσμήσασαι τὸ Βυζάντιον, ὅτε ἀπὸ τὰς στέππας τῆς Μογγολίας ἐπέδραμον τὴν χώραν οἱ **Σελτζούκοι**. Καὶ ἡ κατάκτησις τῆς χώρας ἤρχισεν ἐπὶ τοῦ Ἀρπ-Ἀρσλάν, κατεχομένης ἤδη ἐπὶ 1400 ἔτη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὅποιοι προήγαγον εἰς βαθμὸν μέγαν τὸν πολιτισμὸν ἐν αὐτῇ. Ἀλλὰ τὸν πολιτισμὸν τοῦτο κατέστρεψεν ὁ Ἀρπ-Ἀρσλάν. Ἐπὶ δὲ τοῦ υἱοῦ του Μαλέκ οἱ Σελτζούκοι ἐφθασαν εἰς μεγίστην δύναμιν. Ὁ Μαλέκ ἐπεξέτεινε τὴν ἀρχὴν του ἐπὶ ὅλης τῆς χώρας (ὡς καὶ ἐπὶ τῆς Περσίας καὶ τοῦ Τουρκιστάν), ὑπεστήριξε δὲ τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας. Καὶ πρὶν ἀποθάνῃ διένειμε τὸ κράτος εἰς τοὺς συγγενεῖς του, ἀφῆσας τὴν Μ. Ἀσίαν εἰς τὸν ἐξάδελφόν του Σουλεϊμάν, ὁ ὅποιος εἶχε τὴν ἔδραν του εἰς τὴν Νίκαιαν (Σουλτανάτον Ρούμ). Τῷ δὲ 1074 ἡ ἀρχὴ του ἀνεγνωρίσθη καὶ ἀπὸ τὸ Βυζάντιον. Ὁ υἱὸς του ὅμως ἔχασε τὴν Νίκαιαν καὶ ἡ ἔδρα τότε τοῦ Σουλτανάτου μετετέθη εἰς τὸ Ἰκόνιον, ὁπόθεν ἐπὶ 3 αἰῶνας ἤρχον οἱ Σελτζουκίδαι Σουλτάνοι. Τὸ κράτος τοῦτο ἤκμασεν ἐπὶ τοῦ Ἀλαεδίν (1219-30). Ἐν γένει οἱ Σελτζούκοι ἐδείχθησαν φιλοπρόοδοι, μέχρι δὲ σήμερον σώζονται εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν πολλὰ μνημεῖα ἀρχιτεκτονικά, δηλωτικὰ καὶ ταῦτα τοῦ βαθμοῦ τοῦ πολιτισμοῦ, εἰς τὸν ὅποιον ἀνῆλθον.

Ἐνῶ δὲ οἱ Σελτζούκοι ἤρχον εἰς τὸ Ἰκόνιον καὶ οἱ **Μογγόλοι** ἐπολέμουν κατὰ τοῦ Σουλτάνου τῆς Περσίας, τὸν ὅποιον ἐνίκησαν, τινὲς ἀκόλουθοι τῶν Σελτζούκων, ἔχοντες προγόνους Τουρκομάνους ποιμένας, ἐπολέμησαν με τοὺς Σελτζούκους κατὰ κοινῶν ἐχθρῶν καὶ ὡς ἀμοιβὴν ἔλαβον χώραν πλησίον τοῦ Σαγγαρίου καὶ πλησίον τῶν ὀρίων τοῦ βυζαντινοῦ κράτους. Ἀρχηγὸν τῶν εἶχον τὸν Ἐρτογρούλ, τὸν πατέρα τοῦ Ὀσμάν (ὁπόθεν τὸ ὄνομα Ὀθωμανοί, Ὀσμανοί). Ὁ Ὀσμάν ἐπρόχώρησε πολέμησας κατὰ τῶν Βυζαντινῶν

μέχρι της Προύσης, την οποίαν κατέλαβεν ὁ υἱὸς τοῦ Ὁρχάν. Τὸ μικρὸν τότε τοῦτο κράτος ἐνίσχυσεν ἀκόμη περισσότερον ὁ Μουράτ, ὁ ὁποῖος καὶ διέβη τὸν Ἑλλήσποντον ἵνα κατακτήσῃ καὶ τὴν Θράκην. Ὁ διάδοχός του Βαγιαζίτ ὑπερέβη ὅλους τοὺς προκατόχους του. Ἄλλ' ἐπὶ τῆς βασιλείας του ὡς μία θύελλα, ἀφῆντο αὖτις ἐπὶ τῆς ἐρήμωσιν καὶ τὴν καταστροφῇ, ἐπῆλθεν ὁ Ταμερλάνος μετὰ τοὺς Μογγόλους. Καὶ ἀφοῦ ἐφθίρει τὴν Περσίαν, τὴν Μεσοποταμίαν, τὴν Συρίαν, συνήντησε τὸν Βαγιαζίτ πλησίον τῆς Ἀγκύρας, ὅπου τὸν ἐνίκησε καὶ τὸν συνέλαβεν αἰχμάλωτον. Ὁλη ἡ δυτικὴ Ἀσία παρεδόθη εἰς αὐτόν. Μετὰ τὸν θάνατόν του τὸ κράτος τοῦ ἐτεμαχίσθη, εἰς δὲ τὴν Μ. Ἀσίαν ἡγωνίζοντο ἐπὶ 10 ἔτη οἱ υἱοὶ τοῦ Βαγιαζίτ περὶ τῆς ἀρχῆς. Ὑπερίσχυσε δὲ Μουράτ ὁ Β', ὁ ὁποῖος ἐβασίλευσεν ἐπὶ 30 ἔτη. Ὁ υἱὸς τοῦ Μωάμεθ ἐκυρίευσεν καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν (29 Μαΐου 1453). Ἐκτοτε ἡ Μ. Ἀσία ἀπέβη χώρα τουρκικὴ.

2. Σημερινοὶ κάτοικοι.

Ἕλληνες. Ἀρμένιοι. Ἑβραῖοι. Λεβαντίνοι. Τούρκοι. Τουρκομάνοι. Κιζιλμπάσηδες. Τσετμηδες. Γιουρδούκοι. Ζεϊμπέκηδες. Ἀφάροι. Τονιαλήδες. Λαζοί. Ὀφίται. Φελλάχοι. Ἀθίγγανοι. Κοῦρδοι. Κιρκάσιοι. Τάταροι. Γεωργιανοί. Βόσνιοι καὶ Πομάκοι. Τουρκοκῆτες. Ἀραβίς. Μαρωνίται. Πέρσαι. Ἀφγανοί. Εὐρωπαῖοι. Ἀλβανοί.

Δύο κυρίως λαοὶ κατοικοῦν σήμερον πολυπληθεῖς τὴν Μ. Ἀσίαν, οἱ Τούρκοι καὶ οἱ Ἕλληνες. Πλὴν ὅμως τούτων ἡ χώρα ἔχει καὶ Ἀρμενίους, πολὺ ὀλιγωτέρους ὅχι μόνον ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, εἰ ὅποιοι κατ' ἀριθμὸν πλησιάζουν τὸ ἥμισυ τῶν Τούρκων. Ἐχει δὲ καὶ Ἑβραίους, πολὺ ὀλιγωτέρους καὶ τῶν Ἀρμενίων, καὶ Λεβαντίνους, εἰ ὅποιοι πάντοτε ἀπετέλουν μειονοφηλίαν ἐλαχιστήν, εἰς ὀλίγας μόνον πόλεις, καὶ κυρίως εἰς τὴν Σμύρνην, ζώντας καὶ ἐμπορευομένους, καὶ οἱ ὅποιοι σήμερον εἶναι ἔτι μάλλον ὀλιγώτεροι, ὥστε νὰ μὴ εἶναι δυνατόν νὰ ληφθῶσιν ὅπ' ὄψιν ἐφ' ὅσον γίνεται λόγος περὶ τῆς ἐθνολογικῆς καταστάσεως τῆς χώρας.

Καὶ τινες δὲ ἄλλοι ἀκόμη λαοί, ὀλιγάριθμοι ὅμως πολὺ, παραβαλλόμενοι πρὸς τοὺς ἀναμνησθέντας Τούρκους καὶ πρὸς τοὺς Ἕλληνας, συνήθως θεωροῦνται ὡς Τούρκοι, διότι εἶναι μωαμεθανοὶ ἢ νομίζονται μωαμεθανοί, οἱ ὅποιοι πιθανώτατα εἶναι λείψανα παλαιότερων κατοίκων τῆς χώρας ἐξισλαμισθέντων, ἀνάμικτοι δὲ καὶ μετ' ἄλλων στοιχείων. Οὗτοι εἶναι οἱ Τουρκομάνοι, οἱ Κιζιλμπάσηδες, οἱ Τσετμη-

δες, οἱ Γιουρδούκοι, οἱ Ζεϊμπέκηδες, οἱ Ἀφάροι, οἱ Τονιαλήδες, οἱ Ὀφίται, οἱ Λαζοί, οἱ Ἀνταρίτσι ἢ Φελλάχοι, οἱ Ἀθίγγανοι.

Μωαμεθανοὶ ὡς πρὸς τὸ θρήσκευμα, ὅχι ὅμως καὶ Τούρκοι ὡς πρὸς τὴν καταγωγὴν, εἶναι καὶ μία ἄλλη κατηγορία κατοίκων τῆς Μ. Ἀσίας, οἱ καλούμενοι τουρκιστὶ μουατζιρηδες (μετανάσται), προσερχόμενοι δὲ ἐκ χωρῶν, αἱ ὁποῖαι ἀπεσπάρσθησαν κατὰ τὸν δέκατον ἑντατον αἰῶνα ἀπὸ τὴν Τουρκίαν. Οὗτοι δὲ ἐγκαταλιπόντες τὴν πατρίδα τῶν, ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, ὅπου τὸ κράτος τῆς Τουρκίας ἐφαίνετο ἀκλόνητον, ὅπου ἡ ἐγκατάστασις τῶν ἦτο ἀνευτέρη, ὅπου τέλος ἡ τουρκικὴ κυδέρνησις ἤθελε νὰ τοὺς ἐγκαταστήσῃ καὶ ὑπεκίνησε μάλιστα καὶ ἀπεδέχθη προθύμως τὴν μετανάστευσιν αὐτῶν, ἵνα πυκνώσῃ ἀκόμη περισσότερον τὸν τουρκικὸν τῆς χώρας πληθυσμόν. Οὗτοι εἶναι οἱ Κοῦρδοι, οἱ Κιρκάσιοι, οἱ Τάταροι, οἱ Γεωργιανοί, οἱ Βόσνιοι, οἱ Πομάκοι, οἱ Τουρκοκῆτες. Εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν μετηγάστευσαν μετὰ τὴν ἔδρυσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου καὶ οἱ Τούρκοι τῆς Πελοποννήσου, τῆς Ἀττικῆς, τῆς Εὐβοίας ὡς καὶ τῶν ἄλλων χωρῶν, ὅσαι ἀπετέλεσαν τότε τὸ μικρὸν Ἑλληνικὸν βασίλειον. Ἄλλ' οὗτοι ὅλοι, ὅχι πολλοὶ ἄλλως τε, συνανεμίχθησαν μετὰ τοὺς ἄλλους Τούρκους καὶ ἀπερροφήθησαν, ὥστε σήμερον δὲν εἶναι πλέον εὐδιάκριτοι μεταξὺ τῶν ἄλλων τῆς Μ. Ἀσίας Τούρκων.

Ἀναφέρομεν ἀκόμη καὶ τινὰς ἄλλους, εἰς ἀριθμὸν ἀσήμαντον κατοικοῦντας τὴν χώραν, ὅχι διότι ἐπιδρῶσιν, ἔστω καὶ κατ' ἐλάχιστον, εἰς τὸν ἐθνολογικὸν χαρακτήρα τῆς, ἀλλὰ διὰ νὰ δείξωμεν τὴν ἀληθῶς καταπληκτικὴν ποικιλίαν τῶν κατοίκων τῆς. Οὗτοι δὲ εἶναι ἐλάχιστοι Πέρσαι, Ἀφγανοί (εἰς τὰ Ἀδανα), Ἀράβες, Μαρωνίται, Ἀλβανοί, Εὐρωπαῖοι.

Κατὰ ταῦτα δυνάμεθα νὰ διαιρέσωμεν τὸν ὅλον πληθυσμὸν τῆς χώρας εἰς τέσσαρας κατηγορίας, εἰς τοὺς ἀπ' αἰῶνων ζώντας ἐπ' αὐτῆς, εἰς τοὺς τουρκοφανεῖς, μωαμεθανοὺς ἢ αἰρετικὸς μωαμεθανοὺς, εἰς τοὺς μουατζιρηδες καὶ εἰς τοὺς ξένους τοὺς ἐγκατεστημένους εἰς τὴν χώραν ὅπως ἀσκῶσι τὸ ἐμπόριον ἢ οἰονδήποτε ἄλλο ἔργον.

Ἀρχαιότατοι δὲ ἐκ τῶν σημερινῶν κατοίκων τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ἀπὸ χιλιετηρίδων ἐπ' αὐτῆς ζώντας εἶναι οἱ Ἕλληνες.

Οἱ Ἕλληνες εἶναι πυκνῶς ἐγκατεστημένοι εἰς τὰ βόρεια καὶ τὰ δυτικὰ παράλια τῆς χερσονήσου, εἰς τὸ κεντρικὸν ὁροπέδιον ἀραιό-

τεροι, ἔτι δὲ μᾶλλον ἀραιότεροι εἰς τὰς πέραν τοῦ Ἀντιταύρου καὶ τοῦ Παρυάδρου χώρας, ὅπου ἐπεξετάθησαν ἀπὸ τὰς ἐπαρχίας τοῦ Ἰκονίου καὶ τῆς Καισαρείας. Καὶ οἱ μὲν Ἕλληνες τῶν παραλίων εἶναι ἀπόγονοι τῶν Ἑλλήνων τῶν ἀποικίων, αἱ ὅποιαι ἰδρύθησαν, κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, ὡς καὶ τῶν ἐγγχωρίων τῆς Μ. Ἀσίας κατοίκων, τῶν ἐξελληνισθέντων κατὰ τοὺς χρόνους ἀπὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς. Κατὰ τοὺς νεωτάτους χρόνους συνανεμίχθησαν μετὰ τῶν Ἑλλήνων τούτων τῶν παραλίων καὶ πολλοὶ τοῦ κεντρικοῦ ὁροπεδίου, ἐγκατασταθέντες εἰς τὰ παράλια χάριν κυρίως τοῦ ἐμπορίου, συνανεμίχθησαν δὲ καὶ Ἕλληνες ἐκ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, κυρίως ἐκ τῆς Λέσβου, καὶ ἐξ ἄλλων ἀκόμη χωρῶν ἑλληνικῶν, χάριν κυρίως τοῦ ἐμπορίου ἐγκατασταθέντες εἰς τὰ δυτικὰ παράλια, διότι εἰς τὰ βόρεια παράλια δὲν μετέβησαν Ἕλληνες τῶν νήσων. Δύο δὲ τῶν δυτικῶν παραλίων πόλεις προσεῖλκυσαν Ἕλληνας πανταχόθεν τοῦ ἑλληνισμοῦ, αἱ Κυδωνία πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 καὶ ἡ Σμύρνη καὶ πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ κατόπιν. Ἐκ τῆς Σμύρνης, πάλιν ὡς ἀπὸ κέντρου διεχύθησαν οἱ Ἕλληνες καὶ εἰς τὴν ἐνδοχώραν αὐτῆς, ἐφ' ἔσον ἐστρώνοντο κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ καὶ ἠδικοῦντο κατὰ ἓνα ἢ κατ' ἄλλον τρόπον ἢ ἐκμετ' ἀλλεῦσις τῆς χώρας.

Πυκνοὶ ἀπέβησαν οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 19 αἰῶνος καὶ εἰς τὴν Κιλικίαν, κυρίως δὲ εἰς τὰς τρεῖς αὐτῆς ἐμπορικὰς πόλεις εἰς τὰ Ἀδανα, Ταρσὸν καὶ Μερσῖναν, ὅπου προσήλθον πολλοὶ καὶ ἐκ τῆς κεντρικῆς Μ. Ἀσίας (Καισαρείας, Ἰκονίου) καὶ ἐκ τῶν νήσων, καὶ ὅπου ἐνίσχυσαν ἀραιὸν ἑλληνικὸν πληθυσμόν, διασωθέντα ἀπὸ τῶν ἀλεξανδρινῶν καὶ βυζαντινῶν χρόνων.

Ἐκ τῶν Ἑλλήνων τούτων τῆς Μ. Ἀσίας πολλοὶ ἀπώλεσαν καὶ τὴν πάτριον γλῶσσαν καὶ ἀπέβησαν τουρκόφωνοι. Κατὰ τοὺς νεωτάτους ὅμως χρόνους διὰ τῶν σχολείων ἐπανέκτησαν ἐν μέρει ἢ καθ' ὅλοκληρίαν αὐτήν. Ἀλλ' ὑπάρχουν καὶ Ἕλληνες πλείστοι, διατηρήσαντες τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν εἰς τὴν κεντρικὴν Μ. Ἀσίαν καὶ ἀλλαχοῦ, ὡς εἰς τὸν Πόντον, ὁμιλοῦντες μάλιστα διαλέκτους ἀρχαῖς ὡς (Καισάρεια, Ἰκόνιον, πέραν τοῦ Παρυάδρου καὶ Ἀντιταύρου).

Πυκνὸς καὶ προοδευτικὸς ἀπέβη κατὰ τοὺς νεωτάτους χρόνους ὁ Ἕλληνισμὸς τοῦ Πόντου ὡς κέντρον ἔχων τὸ σημερινὸν βιλαέτιον τῆς Τραπεζοῦντος, ὅπου ἀποτελεῖ ὄγκον συμπαγῆ, ὅπου εἰς τὰ πλείστα τοῦ διαμερίσματα πλειονοψηφεῖ τῶν ἄλλων φυλῶν, ὅπου μάλι-

στα ἐσχημάτισε κοινότητας εἰς τὰ παράλια ἀξιολόγους, ὅπου καὶ εἰς τὴν ὑπαιθρον χώραν εἶναι ἐξηπλωμένοι. Θὰ ᾔτο δὲ ἀναμφιδόλως πυκνότερος, ἂν δὲν μετηνάσσευεν εἰς τὰς νοτίους ρωσικὰς χώρας τοῦ Καυκάσου καὶ τῆς Κριμαίας.

Τὸν δλον δὲ Ἕλληνισμὸν τῆς χερσονήσου ἐνίσχυσαν πολὺ οἱ Ἡπειρώται, οἱ ὅποιοι προσήρχοντο καὶ ἐγκαθίσταντο πανταχοῦ τῆς Μ. Ἀσίας ἀπὸ τοῦ 1830 καὶ ἐφεξῆς, τὸν Ἕλληνισμὸν τῶν δυτικῶν παραλίων οἱ Λέτσιοι, ὡς εἶπομεν, μάλιστα δὲ τῶν ἀπέναντι τῆς νήσου τῶν ἐκτεινομένων, τὸν Ἕλληνισμὸν δλων τῶν παραλίων οἱ Καππαδόκι, καὶ τῶν βορείων καὶ τῶν νοτίων καὶ τῶν δυτικῶν.

Οἱ Ἀρμένιοι εἶναι μίγμα Ἀρίων, Τευρανίων καὶ Σημιτῶν, εἶναι δηλαδὴ, ἐν γένει εἰπεῖν, Ἰνδογερμανικῆς φυλῆς. Εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ἤρχισαν νὰ ἐξοπλοῦνται μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς χώρας τῶν εἰς τοὺς Τούρκους. Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐγκατεστάθησαν μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως (1453), ἐντεῦθεν δὲ ἐξηπλώθησαν καὶ εἰς ἄλλας πόλεις τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, ὅπου ἐσχημάτισαν μικρὰς μόνον καὶ ἀσήμεους παροικίας. Προτιμοῦν δὲ οἱ Ἀρμένιοι τὴν ἐγκατάστασιν εἰς τὰς πόλεις, διότι ἐπιδίδονται πολὺ εἰς τὸ ἐμπόριον. Ἐχει ὅμως ἡ Μ. Ἀσία καὶ ἀγροτικὸν ἀρμενικὸν πληθυσμόν. Ἐν τῇ συνόλῳ δὲν ὑπερβαίνουν τὰ 2.500.000. Εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ὁ πληθυσμὸς αὐτῶν, διεσπαρμένος καθ' ὅλην χερσονήσον, ἀνέρχεται εἰς ἑκατοντάδας τινὰς χιλιάδων, εἰς πόσας ὅμως ἀκριβῶς δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὀρίσωμεν. Οἱ Ἀρμένιοι, ὡς γνωστόν, ἀπεδεκατίσθησαν εἰς τὰς ἡμέρας μὲς διὰ σφαγῶν, τῇ 1896, ὁ πότε ἀναφέρεται ὅτι ἐσφάγησαν 300.000, καὶ τῇ 1909, ὁπότε ἐσφάγησαν κυρίως οἱ Ἀρμένιοι τῇ Κιλικίᾳ. Ὁρθησκειτικῶς δὲν ἀνέχουν εἰς μίαν καὶ μόνην ἐκκλησίαν ὅπως ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες, ἀλλ' εἰναι ἡ γρηγοριανὴ ἢ καθολικὴ ἢ διαμαρτυρόμενοι, προσήλυτοι τῶν Ἀγγλῶν καὶ κυρίως τῶν Ἀμερικανῶν ἱεραποστόλων. Ὑπόκεινται δὲ εἰς τὰ πατριαρχεῖα τοῦ Ἐτζιμιατίν (τῆς βορείου Ἀρμενίας), τοῦτο δὲ εἶναι καὶ τὸ ἀνώτατον πατριαρχεῖόν των, τοῦ Σιῆς τῆς Κιλικίας, τῆς Κωνσταντινουπόλεως (τὸ πατριαρχεῖόν των τοῦτο ἔχει μᾶλλον πολιτικὸν χαρακτῆρα) καὶ τῶν Ἱεροσολύμων.

Οἱ Ἑβραῖοι τῆς Παλαιστίνης (ὅχι ὅμως ἔλοι) καὶ τῆς Συρίας τῆς Μεσοποταμίας καὶ τῆς Ἀραβίας ζῶσιν εἰς τὰς χώρας ταύτας

ἀπὸ χιλιετηρίδων καὶ ἀπὸ τῆς καταστροφῆς τοῦ Ἰουδαίου κράτους. Ἄλλ' οἱ Ἑβραῖοι τῆς Θεσσαλονίκης, τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Μ. Ἀσίας προέχονται ἐκ τῶν διωχθέντων ἀπὸ τὰς εὐρωπαϊκὰς δυνάμεις καὶ ἰδίως ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους καὶ καταφυγόντων εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ γενομένων εὐχαρίστως δεκτῶν. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁμιλοῦν τὸ γνωστὸν Ἰσπανικὸν ἰδίωμα. Τοὺς ὑπολογίζουν σήμερον εἰς 420,000. Ἐκ τούτων 100,000 ἔχει ἡ Εὐρωπαϊκὴ Τουρκία καὶ 60,000 ἡ Μ. Ἀσία. Καὶ πάλιν ἐκ τῶν 60,000 εἰς 35,000 ὑπολογίζουν τοὺς Ἑβραίους τῆς Σμύρνης. Ἄλλ' ὁ ἀριθμὸς οὗτος εἶναι ἐξωγυμνωμένος τοῦλάχιστον κατὰ 10,000. Τὸ 1899 κατεδιώχθησαν οἱ Ἑβραῖοι τῆς Ρουμνίας, ἐκ τούτων δὲ κατέφυγον καὶ εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς τῆς Βαγδάτης ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ὡς καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὀλίγοι. (Οἱ ἐκ Ρωσίας διωχθέντες κατὰ τοὺς ἐσχάτους χρόνους κατέφυγον οἱ περισσότεροι εἰς τὴν Ἀμερικὴν, περὶ δὲ τὰς 100,000 εἰς τὴν Παλαιστίνην).

Οἱ **Αεβαντίνοι** εἶναι ἀπόγονοι τῶν Φράγκων, τῶν ἐγκατασταθέντων εἰς τὰς παραλίους πόλεις τῆς Ἀνατολῆς ἀπὸ τῶν Σταυροφοριῶν. Εἶναι ἔπειτα ἀπόγονοι τῶν ὀλίγων Εὐρωπαίων, οἱ ὅποιοι ἦλθον κυρίως εἰς τὴν Σμύρνην καὶ ἐγκατεστάθησαν ἐκεῖ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους χάριν τοῦ ἐμπορίου καὶ ἔμειναν πλέον μόνιμως. Ἀπὸ τῆς ἐμπορικῆς δὲ ταύτης πόλεως, ὡς ἀπὸ κέντρου διεσπάρησαν καὶ ἐγκατεστάθησαν καὶ εἰς ἄλλας πόλεις τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ ἀλλαχοῦ. Μένουν δὲ πλέον πολὺ ὀλίγοι, διότι ἀνεμίχθησαν εἴτε μὲ τοὺς ὑπηκόους τῶν Τούρκων Χριστιανῶν· εἴτε μὲ ἄλλους Εὐρωπαίους.

Οἱ **Τούρκοι** τῆς Μ. Ἀσίας παρουσιάζουν καθόλου χαρακτῆρα καὶ τύπον ποικίλον. Οἱ τῶν πόλεων λ. χ. διαφέρουν πολὺ ἀπὸ τοὺς Τούρκους τῆς ὑπαιθρου χώρας, οἱ τῆς μιᾶς χώρας διαφέρουν ἐπίσης ἀπὸ τοὺς Τούρκους τῆς ἄλλης. Καὶ τὸ εὐλογον συμπέρασμα ἐκ τῆς διαφορᾶς ταύτης εἶναι ὅτι οἱ σημερινοὶ μικρασιάται Τούρκοι ἔχουν τὴν καταγωγὴν μικτήν. Εἶναι δὲ ἐξωμόται Χριστιανοί, ἀπορροφῆσαντες τοὺς πραγματικῶς Ὀσμανλῆδες Τούρκους, τοὺς ἐπιδραμόντας τὴν χώραν καὶ ἐγκατασταθέντας ἐντὸς αὐτῆς. Καὶ οἱ μὲν Τούρκοι τῶν ἀνατολικῶν χωρῶν εἶναι ἀρμενικῆς καταγωγῆς, οἱ Τούρκοι

τῆς Φρυγίας καὶ τῆς Πισιδίας εἶναι ἀναμφιδόλως ἀπόγονοι τῶν Χριστιανῶν κατοίκων τῶν χωρῶν τούτων, τῶν ἐξελληνισθέντων ἀπὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν χρόνων, οἱ ὅποιοι μάλιστα τελείως ἐξισλαμίσθησαν, ὥστε ἐλάχιστοι μόνον καὶ ἀραιότατοι Χριστιανικαὶ κοινότητες διεσώθησαν εἰς τὰς δύο ταύτας χώρας (Ἀκσεχίρ, Χῶναι, Πέρματς, συνοικίει τινὲς εἰς τὸ Οὐλοῦ μπουρλού, εἰς τὴν Σπάρτην τῆς Πισιδίας κτλ.). Ἐπῆλθε δὲ ὁ ἐξισλαμισμὸς οὗτος βραδέως καὶ μὲ τὴν πάροδον τῶν ἐτῶν. Οἱ Τούρκοι πάλιν τῆς Καραίας καὶ τῆς Λυκίας διασώζουσιν καθαρώτατον τὸν ἑλληνικὸν τῶν τύπων, ὡς λέγει ἀριστερὸς παρατηρητῆς ὁ Γερμανὸς Philippson. Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος οἱ Τούρκοι τῆς δυτικῆς Μ. Ἀσίας ὀλιγόστευσαν πολὺ διὰ λόγους πολλοὺς (στρατολογία, κακὰ ὑγιεῖναι συνθῆκαι, κακὴ διοικήσεις, νόσοι, ὀλιγοτεχνία, οἰκονομικαὶ δυσχέρειαι). Ἡ ὀλιγόστευσις τῶν Τούρκων συνέβαινε καὶ πρὸ τοῦ 19 αἰῶνος, ἀνεπληρῶτο ὅμως διὰ τῶν ἐξισλαμίσσεων.

Οἱ **Τουρκομάνοι** εἶναι γνήσιοι Τούρκοι, ἐκ τοῦ Τουρκεστάν καταγόμενοι, ὅπως οἱ Σελτζουκίδαι καὶ οἱ Ὀσμανίδαι Τούρκοι. Εἶναι ὅμως διάφοροι τῶν Ὀσμανιδῶν. Οἱ Τουρκομάνοι εἶναι νομάδες, οἱ Ὀσμανίδαι ἔχουν σήμερον ἐδραίαν τὴν κατοικίαν. Μὲ τὸν καιρὸν ὅμως ἐγκαθίστανται καὶ οἱ Τουρκομάνοι μόνιμως καὶ τότε ἀφομοιοῦνται μὲ τοὺς Τούρκους. Ζοῦν δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐπὶ τῶν πεδιάδων (εἰς τὰς βορειοανατολικὰς καὶ κεντρικὰς χώρας) κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς Γιουρούκους, οἱ ὅποιοι εἶναι μᾶλλον ὄρειοι. Μερικοὶ κακῶς συγχέουσιν τοὺς Τουρκομάνους μὲ τοὺς Κούρδους διὰ τὴν ὁμοιότητα τῶν ἡθῶν των. Οἱ Τουρκομάνοι εἶναι φιλόξενοι. Εἶναι δὲ καὶ εὐρύτητα διεσκορπισμένοι εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν.

Οἱ **Κιζιλμπάσηδες** (Ἐρυθροκέφαλοι) ἢ Ταχτατζήδες (πριονισταί) εἶναι ἰδιαιτέρως νομαδικὴ φυλὴ, ἡ ὅποια ἔχει κατὰ τὸν Philippson μογγολικὸν τύπον. Εἶναι δὲ διαδεδομένοι εἰς πολλὰ μέρη τῆς Μ. Ἀσίας καὶ κυρίως εἰς τὴν Γαλατίαν, Παφλαγονίαν, ἀλλ' εἶναι πανταχοῦ ὀλιγάριθμοι. Κατοικοῦν εἰς στενὰς καὶ μικρὰς ἀπὸ φρύγανα κατεσκευασμένας καλύδας. Αἱ γυναῖκες των εἶναι πολλάκις ἐξαιρετικῶς ὡραῖαι καὶ βελίζουσιν πλουσίως κεκοσμημέναι καὶ ἀκάλυπτοι. Διακρίνονται δὲ διὰ τὴν φιλεξενίαν των. Μισοῦν τοὺς Τούρκους, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἀποκρύπτονται αἱ γυναῖκες των, τούναντίον δὲ εἶναι εὐ-

μενέστατοι πρὸς τοὺς Ἕλληνας, εἰς τοὺς ὁποίους αἱ γυναῖκες των παρουσιάζονται ἀκάλυπτοι, καὶ τοὺς ὁποίους φιλοξενοῦν μὲ ἀγάπην καὶ τιμὴν. Οἱ Κιζιλμπάσηδες θεωροῦνται ὡς μουσουλμάνοι, οἱ Τοῦρκοι ὅμως τοὺς μισοῦν καὶ τοὺς θεωροῦν ὡς αἰρετικούς, διότι τρώγουν χοίρειον κρέας, πίνουν οἶνον καὶ δὲν περιτέμνονται. Λέγεται δὲ ὅτι ἔχουν μουσικὴν τινα λατρείαν καὶ ὅτι ἐπιδίδονται κατὰ τὴν λατρείαν ταύτην εἰς ἀγριώτατα ὄργανα. Περὶ τούτου ὅμως δὲν ὑπάρχουν πληροφορίαι ἀσφαλεῖς καὶ ἐξηκριθωμένα. Κατὰ χρονικὰ διαστήματα τοὺς ἐπισκέπτεται, ὡς λέγεται, ἀνώτατος θρησκευτικὸς ἀρχηγός, προσερχόμενος ἐκ τῆς ἐνδοτέρω Ἀσίας, ὁ ὁποῖος προΐσταται τῶν θρησκευτικῶν τελετῶν των. Οἱ Κιζιλμπάσηδες ὑπανδρεύονται μόνον ἀναμεταξύ των. Ἐπὶ τῶν ὁρέων ἀσχολοῦνται μὲ τὴν κοπὴν καὶ τὸν πριονισμὸν δένδρων εἰς σανίδας. Πρὸς τοῦτο μεταχειρίζονται μεγάλα πρίονα. Ὁ κορμὸς τοῦ δένδρου τοποθετεῖται ἐπὶ ἱκρίωματος ὑψηλοῦ, εἰς ἵσταται ὑψηλὰ ἐπὶ τοῦ κορμοῦ καὶ σύρει τὸν πρίονα πρὸς τὰ ἐπάνω, δύο δὲ γυναῖκες ἱστάμεναι ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τὸν σύρουν πρὸς τὰ κάτω. Τὰς οὕτω δὲ σχιζομένας σανίδας μεταφέρουν δι' ἰδικῶν των ἡμιόνων πρὸς πώλησιν εἰς τὰς πόλεις. Οἱ Κιζιλμπάσηδες ζοῦν ἐννέειται μὲ λιτότητα καὶ εἶναι πτωχοί. Ἀλλ' οἱ τῆς περιφερείας τῆς Ἀτταλείας εὐποροῦν. Εἰς τὰ βόρεια τῆς Μ. Ἀσίας διεξάγουν καὶ τὴν ὑπηρεσίαν τῶν караβανίων μεταξὺ τῆς Ἀμисῶ καὶ τοῦ Διαρδεκίρ.

Οἱ **Τσεμῆδες** ἢ Τσεπνηδες εἶναι νομαδικὴ φυλὴ ἔχουσα μάλλον μογγολικὸν τύπον, σήμερον δὲ καὶ μονίμους κατοικίας. Οἱ Τοῦρκοι τοὺς περιφρονοῦν περισσότερον ἀπὸ τοὺς Κιζιλμπάσηδες. Τρέφουν δὲ καμήλους, εἶναι ζωοκλόποι καὶ ἐργάζονται εἰς τὰ караδάνια.

Οἱ **Γιουρούκηδες** κατοικοῦν κυρίως εἰς τὰς δυτικὰς καὶ νοτιοδυτικὰς χώρας. Ὁμιλοῦν γλῶσσαν διαφορετικὴν ἀπὸ τὴν τουρκικὴν. Εἶναι νομάδες. Ἡ τουρκικὴ ὅμως κυδέρνησις τοὺς ἐξαναγκάζει νὰ ἔχουν μονίμους κατοικίας καὶ ἐν μέρει τὸ ἐπέτυχεν. Ἐχουν τύπον καυκάσιον καὶ μόνον κατ' ἐξαιρέσιν μογγολικόν. Ὡστε οἱ Γιουρούκηδες κυρίως εἰπεῖν εἶναι νομαδικοὶ ποιμένες καὶ δὲν φαίνεται ὅτι ἀνήκουν εἰς μίαν ὀρισμένην φυλὴν ἢ ὅτι κατάγονται ἐκ μιᾶς καὶ μόνης φυλῆς. Εἶναι μωαμεθανοί, ἀλλὰ δὲν εἶναι αὐστηροὶ τηρηταὶ τῆς μωαμεθανικῆς θρησκείας. Αἱ γυναῖκες των εἶναι ἐπίσης ἀκάλυπτοι. Οἱ ἴδιοι ἀποστρέφονται τοὺς Τούρκους καὶ εἶναι πρὸς τοὺς

Ἕλληνας εὐμενεῖς. Οἱ Γιουρούκηδες τὸν χειμῶνα βόσκουν εἰς τὰς πεδιάδας τὰ ποιμνιά των, τὸ δὲ θέρος μεταφέρονται εἰς τοὺς γαιῖλάς ἢ τὰ ὄροπέδια, τὰ ἀφθονοῦντα ποιμνιοδοσκῶν. Κατοικοῦν εἰς σκηνὰς καὶ εἶναι φιλόξενοι. Τὸν χειμῶνα ἐπίσης κόπτουν ξυλεῖν καύσιμον καὶ οἰκοδομήσιμον, κάμνουν ξυλάνθρακας καὶ τοὺς μεταφέρουν μὲ τὰς καμήλους των πρὸς πώλησιν. Εἶναι ὑψηλοῦ ἀναστήματος καὶ ἔχουν τὴν φυσιογνωμίαν ἀφελῆ. Ὑπάρχουν δὲ καὶ Γιουρούκηδες Τουρκομάνοι, οἱ ὁποῖοι ἀναμφιδόλως ἔχουν τὸν τύπον μογγολικόν. Οἱ Γιουρούκηδες διαιροῦνται εἰς πατριάς, ἐκ τῶν ὁποίων ἐκάστη ἔχει ἰδιαιτέρον ἀρχηγόν. Τὰ ἐπὶ τοῦ Λάτιμου τῆς Καρίας χωρία τῶν Γιουρούκων (Τσομακλήκων) ὀνομάζονται Γιουνάνκιοι (Ἑλληνοχώρια). Κατὰ τὸν Luschan οἱ Γιουρούκοι τῆς Λυκίας εἶναι μετανάσται, συγγενεῖς δὲ πρὸς τοὺς Ἀθιγγάνους.

Οἱ **Ζεϊμπέκηδες** κατοικοῦν χωρὶς ἐπὶ τοῦ Τρώλου καὶ τῆς Μεσσηλίδος τῆς Λυδίας. Δὲν εἶναι δὲ ἀκόμη ἐξηκριθωμένη ἢ καταγωγὴ των. Τοῦρκοι ἀναμφιδόλως δὲν εἶναι καὶ πιθανώτατα εἶναι ἀπόγονοι τῶν ἐγγχωρίων, κατοίκων τῶν ἐξελληνισθέντων κατὰ τοὺς Ἀλεξανδρινούς καὶ τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους, ἀναμιχθέντες μὲ Τούρκους.

Οἱ **Ἀφσάροι** κατάγονται κυρίως ἀπὸ τὴν ΒΑ Περσίαν. Κατοικοῦν δὲ σήμερον τὴν κατωφέρειαν τοῦ Ἀντιταύρου μεταξὺ τοῦ ποταμοῦ Ζαμάντι καὶ Σάρου. Πρότερον κατέκουν μεταξὺ τῆς Σεβαστείας καὶ τῆς Καισαρείας πρὸς Α τοῦ Ἄλως εἰς τὸν καλούμενον Οὐζαὺν-γαιῖλάν. Ἐκεῖθεν ὅμως ἐξεδιώχθησαν ἀπὸ τοὺς Κιρκασίους τῷ 1862, ὅποτε οὗτοι μετηνάστευσαν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Οἱ Ἀφσάροι τότε κατέφυγον εἰς τὸν Ἀντίταυρον. Ἐδῶ δὲ ἐλθόντες ἔπαυσαν πλέον νὰ ζῶσι πλάνητα βίον καὶ ἔχασαν τὸν νομαδικὸν χαρακτήρα, διαμένοντες εἰς μονίμους κατοικίας. Καὶ δὲν εἶναι σήμερον πλέον ἀνεξάρτητοι, ὅπως ἦσαν εἰς τὸν Οὐζαὺν-γαιῖλάν, εἶναι ὅμως πάντοτε ὑπερήφανοι, ἀγέρωχοι καὶ γενναϊότεροι ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Εἰς πολλὰ μέρη τῆς κεντρικῆς Μ. Ἀσίας ὑπάρχουν χωρία καλούμενα Ἀφσάρ. Καὶ τὸ ὄνομα τοῦτο φανερώνει ὅτι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰ χωρία ταῦτα Ἀφσάροι, οἱ ὁποῖοι ὅμως ἔχασαν τὸν ἰδιαιτέρον χαρακτήρα των. Οἱ Ἀφσάροι λέγεται ὅτι εἶναι καταγωγῆς τουρκοτουρανικῆς.

Ἀλλὰ περὶ τῶν σημερινῶν Τουρκομάνων, Κιζιλμπάσηδων, Τσεμῆδων, Γιουρούκων, Ζεϊμπέκων καὶ Ἀφσάρων δὲν ἔγιναν ἀκόμη ἔρευναι τοιαῦται, ὥστε νὰ ἐξακριβωθῇ ἡ φυλετικὴ των προέλευσις.

Οἱ **Τονιαλῆδες** ἦτοι οἱ κάτοικοι τῆς Τόνιας (τῆς ἀρχαίας Θοανίας) κατοικοῦν εἰς τὸ σκντζάκιον τῆς Τραπεζοῦντος καὶ ἐξαπλοῦνται μεταξὺ τῶν Πλατάνων καὶ τῆς Κερασσοῦντος. Ἐκμεταλλεύονται τὴν δάση καὶ κάμνουν ξυλείαν, ξυλάνθρακας, γαδάβια καὶ ξύλινα χουλιάρια. Οἱ Τονιαλῆδες εἶναι ἐλληνόφωνοι καὶ μωαμεθανοὶ τὸ θρήσκευμα.

Οἱ **Λαῖοι** ὁμιλοῦν γλῶσσαν παρομοίαν μετὰ τὴν Γεωργιανὴν καὶ ἐπικρατοῦν εἰς τὸ σκντζάκιον Λαζιστάν τοῦ βιλαετίου Τραπεζοῦντος. Εἶναι δὲ εὐρωστοί, λιτοί, περίφημοι δὲ ναυτικοὶ ὅσοι ἐξ αὐτῶν κατοικοῦν τὰ παράλια, ὅπου ἄλιεύουν, καὶ ὅπου κατασκευάζουν ἱστιοφόρα. Αὐτοὶ δὲ παρεῖχον πληρώματα εἰς τὸ τουρκικὸν ναυτικόν. Μία δὲ παραλλαγή αὐτῶν εἶναι οἱ Χαμσουλῆδες, κατοικοῦντες τὸν καχιγὲν Χαμτούν, οἱ ὅποιοι ὁμιλοῦν τὴν ἀρμενικὴν καὶ εἶναι, ὡς λέγεται, ἀρμενικῆς καταγωγῆς.

Οἱ **Ὀφῆται** καὶ κοινότερον Ὀφλῆδες, οὕτως ὀνομαζόμενοι ὡς κατοικοῦντες πλησίον τοῦ ποταμοῦ Ὀφεως τοῦ βιλαετίου τῆς Τραπεζοῦντος, εἶναι ἄνευ ἀμφιβολίας ἀπόγονοι Ἑλλήνων τῆς χώρας, τὴν ὁποίαν κατοικοῦν, Ἑλλήνων τῆς αὐτοκρατορίας τῆς Τραπεζοῦντος, μουσουλμᾶνοι τὸ θρήσκευμα καὶ ἀφωσιωμένοι εἰς αὐτὸ ὡς ἐξωμόται ὅπως καὶ οἱ Τουρκοκρῆτες καὶ οἱ Τευρκαλδανοί. Οἱ Ὀφλῆδες ἐξισλαμίσθησαν κατὰ τὰ μέσχα τοῦ 17 αἰῶνος διὰ τῆς βίας. Διασώζουσι μάλιστα μέχρι τῆς σήμερον τὴν ἐλληνικὴν, καθαρωτέραν μάλιστα ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ποντίους, διασώζουσι τὰ ἐλληνικά τῶν χωρίων τῶν ὀνόματα (βλ. κατωτ.), ὡς καὶ τὰ ἐπωνύμια τῶν (Ἀντώνογλου, Γιάννογλου, Παπάζογλου, Φώτογλου). Σέβονται δὲ καὶ πολλὰ ἡθὴ καὶ ἔθιμα τῶν ὁρθοδόξων (διανομή τῶν κολλύδων κτλ.) καὶ διατηροῦν ἀμφοτέρω καὶ ἰσχυρικῶς τινὰ σκεύη.

Οἱ **Φελλάχοι**, ἂν καὶ Μουσουλμᾶνοι, δὲν εἶναι ἐν τούτοις ἀφωσιωμένοι εἰς τὸν ἰσλαμισμόν. Αὐτοὶ μάλιστα οἱ Μουσουλμᾶνοι τοὺς θεωροῦν ὡς παρεισάκτους καὶ εἰδωολάτρας. Οἱ Φελλάχοι συμπαθοῦσι μᾶλλον πρὸς τοὺς χριστιανοὺς καὶ μάλιστα πρὸς τοὺς Εὐρωπαίους. Τὰς θρησκευτικὰς τῶν πεποιθῆς εἰς τὴν ὁρθοδοξίαν μυστικὰς. Γνωστὸν μόνον εἶναι ὅτι πιστεύουσιν εἰς τὴν μετεμψύχωσιν. Διεσπαρμένοι δὲ εἰς τὸ σκντζάκιον τῶν Ἀδάνων καὶ τοῦ Τζεμπέλ Βερεκέτ, θεωροῦνται ὡς ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων κατοίκων τῆς χώρας. Ζῶσιν εἰς

μεγίστην ἀλληλεγγύην ἀναμεταξύ των. Εἶναι ἥπιοι, φιλόξενοι καὶ ἐργατικοὶ καὶ καταγίνονται κυρίως εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν κηπουρικὴν.

Οἱ **Ἀθίγγανοι** εἶναι οἱ γνωστοί, οἱ καὶ εἰς ἄλλας χώρας διαμένοντες καὶ κατ' οὐδὲν διαφέροντες. Κατοικοῦν δὲ κυρίως εἰς τοὺς καζάδες Ἀδὰ-παζάρ καὶ Κέϊδε τοῦ σκντζακίου Νικομηδείας.

Οἱ **Κούρδοι**, ἀπόγονοι τῶν Καρδούχων, ἀναμιχθέντες ἑμῶς καὶ μετὰ τοὺς ἐκάστοτε κατακτητὰς των (Σελτζούκους, Τατάρους κτλ.), ἂν καὶ ἐλαφρῶς, εἶναι ποιμένες, ὁδηγοῦντες τὰ ποιμνία των τὸν μὲν χειμῶνα εἰς τὰς πεδιάδας, τὸ δὲ θέρος ἐπὶ τῶν ὄρεων τῆς ἀνατολικῆς Μ. Ἀσίας. Ὁμιλοῦν ἰδικὴν τῶν γλῶσσαν, ὁμοιάζουσαν τὴν περσικὴν, καὶ ἀποστρέφονται τοὺς Τούρκους. Διαιροῦνται δὲ καὶ οὗτοι εἰς πατριὰς καὶ ἀναγνωρίζουν ἰδίους ἀρχηγούς. Αἱ πατριαὶ αὗται πρὸ 70 ἀκόμη ἐτῶν ἦσαν τελείως ἀνεξάρτηται. Ἀλλ' ἡ χολέρα τοῦ 1865 ἀπεδεκάτισεν αὐτοὺς καὶ ἐξησθέτισε τόσον, ὥστε ἡ τουρκικὴ κυβερνήσις ἤδυνήθη τότε νὰ τοὺς ὑποτάξῃ. Ἐννοεῖται ὅτι τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο ἐπῆλθε κατόπιν ἀγώνων. Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Καζάν-ὄγλου καὶ Κιουτούν-Ἀλή-ὄγλου ἀντέστησαν ἐπὶ πολὺ. Ἀντεπεξῆλθε δὲ κατ' αὐτῶν ὁ Δζεβδὲτ πασᾶς, βαλὼν τότε Ἀδάνων, ὁ ὁποῖος τοὺς ὑπέταξεν. Ἀλλ' ὅμως καὶ σήμερον ἀκόμη ἐξοκλοῦσθαι νὰ διαγύουν βίον πλάνητα καὶ ληστρικόν. Τινὰ ὅμως κυρδικὰ φύλα ἐγκατεστάθησαν μονίμως εἰς τὰς πεδιάδας καὶ ἐπεδόθησαν εἰς τὴν γεωργίαν. Καὶ τῶν Κούρδων αἱ γυναῖκες ἀπολαλοῦν μεγάλῃς ἐλευθερίας.

Οἱ **Κιρκάσιοι** ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ἀπὸ τοῦ 19 αἰῶνος, ὑπερμεσοῦντος. Ἀφ' οὗ δηλαδὴ ἡ Ρωσία συνεπλήρωσε τῇ 1864 τὴν ὑποταγὴν τῶν Κιρκασίων τοῦ Καυκάσου, οἱ φανατικοὶ μωαμεθανοὶ ἐξ αὐτῶν ἀπέστεργον τὴν ὑποδοῦλωσιν των ταύτην, ἐνῶ καὶ ἡ Ρωσία συγχρόνως ἤθελε νὰ τοὺς ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὸ κράτος τῆς. Ἡ Τουρκία πάλιν ἤθελε νὰ ἐνισχύτῃ δι' αὐτῶν τοὺς πληθυσμούς της εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀσίαν καὶ ὑπεκίνησε τοὺς Κιρκασίους εἰς μετανάστευσιν. Εἰς ὀλίγους δὲ μῆνας προσήλθον εἰς τὴν Τραπεζοῦντα καὶ τὴν Ἀμισὸν 236.000. Ἀλλ' οἱ περισσότεροι ἐξ αὐτῶν ἀπέθανον ἐξ ἐπιδημιῶν καὶ ἐκ πείνης. Οἱ ὑπολειφθέντες διεσκορπίσθησαν καὶ εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς ἐπαρχίας, ἀλλὰ κυρίως εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Δὲν ἐγίνοντο ὅμως δεκτοὶ μετ' εὐμενείας ἀπὸ τοὺς

ἐγγχωρίους Τούρκους καὶ πολλὰ μέρη κατέλαβον διὰ τῆς βίας. Οἱ Κιρκάσιοι ἀγνοοῦν τὴν τουρκικὴν καὶ μισοῦν τοὺς Τούρκους. Καὶ ὅπου δὲ ζῶσι σήμερον μεταξὺ τῶν Τούρκων διατηροῦν τὸν ἐθνολογικὸν χαρακτήρα των καὶ τὴν ἐθνικὴν των συνείδησιν. Οἱ Κιρκάσιοι εἶναι ἀφελεῖς, μεγαλόσωμοι, γενναῖοι, ὑπερήφανοι, τολμηροὶ καὶ ἱππεῖς ἄριστοι. Εἶναι δὲ καὶ καλοὶ γεωργοὶ καὶ καταγίνονται ἐξαιρετικῶς μὲ τὴν καλλιέργειαν τοῦ καπνοῦ (εἰς τὸ βιλαέτιον κυρίως τῶν Ἀδάνων). Εἶναι ὅμως καὶ κτηνοτρόφοι. Οἱ Κιρκάσιοι διακρίνονται διὰ τὴν φιλοπονίαν των καὶ διὰ τὴν προοδευτικότητά των, ὅπως καταδεικνύουν καὶ τὰ χωρία, ὅπου κατοικοῦν, ὅπως φανερόνουν καὶ αἱ γαῖαι, τὰς ὁποίας καλλιεργοῦν. Οἱ Κιρκάσιοι εἶναι προσηγεῖς πολὺ εἰς τὴν συναναστροφὴν. Ὁ ξένος εἶναι εἰς αὐτοὺς σεβαστὸς καὶ ἀσφαλὴς μεταξὺ αὐτῶν. Ἐν τούτοις ἐπιδίδονται καὶ εἰς τὴν ληστείαν καὶ εἶναι εἰς πολλὰ διαμερίσματα τῆς Μ. Ἀσίας ἀληθῆς μάστιξ. Μεταξὺ των οἱ νεώτεροι σέβονται πολὺ τοὺς πρεσβυτέρους. Ἐνώπιον δὲ τοῦ πατρὸς τῆς οἰκογενείας κκνένας ἀπὸ τοὺς υἱοὺς του καὶ ἔταν εἶναι πλέον εἰς ἡλικίαν ὥριμον δὲν τολμᾷ νὰ καθίσῃ ἢ νὰ καπνίσῃ. Ταπεινὰς δὲ ὑπηρεσίας, μάλιστα δὲ ἐκείνας, περὶ τῶν ὁποίων αἱ γυναῖκες κυρίως φροντίζουν, ὥς εἶναι λ. χ. ἡ ὕδρευσις, οἱ ἄνδρες δὲν ἐκτελοῦν. Εἶναι δὲ καὶ καθόλου εὐφυεῖς.

Οἱ **Τάταροι** εἶναι μετανάσται ἐκ Κριμαίας καὶ τοῦ Τατάρ-παζαρτζικίου τῆς Δοδρουτσᾶς.

Οἱ **Γεωργιανοὶ** (οἱ ἄλλοτε Ἰόηρες καλούμενοι) εἶναι διεσπαρμένοι εἰς τὰς ποικίλως χώρας. Ὁ πληθυσμὸς αὐτῶν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ἀνέρχεται εἰς 50.000. Ἐκ τούτων ἄλλοι μὲν εἶναι χριστιανοὶ ὁρθόδοξοι, ἄλλοι δὲ μωαμεθανοὶ, διὰ τῆς βίας ἐξισλαμισθέντες. Πρὸς τοὺς Ἕλληνας διάκεινται συμπαθέστατα. Γνωστὴ δὲ καὶ ἡ ὡραιότης τῶν γυναικῶν αὐτῶν, αἱ ὁποῖαι διὰ τοῦτο ἐπλήρουν τὰ χαρέμια τῶν Σουλτάνων καὶ τῶν μεγιστάνων τῶν Τούρκων.

Οἱ **Βόσνιοι** καὶ οἱ **Πομάκοι** μετενέστησαν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν μετὰ τὸ 1878. Περιεφέροντο δὲ ἐπὶ πολὺ ἀπὸ ἐπαρχίας εἰς ἐπαρχίαν, διότι δὲν ἐγίνοντο δεκτοί. Τέλος ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰ σαντζάκια Βίγας καὶ Νικομηδείας, εἰς τὸ βιλαέτιον Προύσης καὶ ἄλλα

χοῦ. Εἶναι δὲ γεωργοὶ καλοὶ καὶ συνετέλεσαν πολὺ εἰς τὴν ἐπέκτασιν τῆς καλλιεργείας τῆς γῆς καὶ εἰς τὴν βελτίωσιν.

Οἱ **Τουρκοκρήτες** μετενέστησαν μετὰ τὸ 1897 καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Σμύρνην, εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Μαιάνδρου, εἰς τὴν Ἀττάλειαν, εἰς τὴν Κιλικίαν καὶ ἄλλαχοῦ σποραδικῶς. Ἀπέβησαν δὲ ἕνεκα τῆς ἀνησυχίας διαγωγῆς των καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἐγγχωρίους Τούρκους μισητοί. Κατὰ τὰς τελευταίας ἀπελάσεις καὶ τοὺς διωγμοὺς τῶν Χριστιανῶν ὀλίγον πρὸ τοῦ παγκοσμίου πολέμου καὶ κατ' αὐτόν, οἱ Τουρκοκρήτες ὑπῆρξαν οἱ ἀμείλικτοι καὶ οἱ ἀγριώτατοι διώκται τῶν Ἑλλήνων.

Οἱ **Ἀραβες**, μουσουλμάνοι καὶ ὁρθόδοξοι, εἶναι ἐγκατεστημένοι εἰς τὴν Κιλικίαν, εἰς τὴν Ταρσὸν κυρίως καὶ τὴν Μερσίναν, ὅπου ἀποτελοῦν συμπαγῇ καὶ ἀξιόλογον πληθυσμόν, κατάγονται δὲ ἀπὸ τὴν Συρίαν καὶ τὸν Λίβανον.

Οἱ **Μαρωνῖται** εἶναι ὀλίγοι καὶ κατοικοῦν εἰς τὴν Κιλικίαν.

Οἱ **Πέρσαι** εἶναι ὀλίγοι καὶ ἐγκατεστημένοι κυρίως εἰς τὰ Ἀδὰνα, τὴν Μερσίναν καὶ τὰ περὶχωρὰ των, ὅπου ἀποτελοῦν τὸν πληθυσμὸν ἐλοκληρῶν χωρίων. Ὀλίγους Πέρσας ἔχει καὶ ἡ Τραπεζοῦς.

Οἱ **Ἀφγανοὶ** εἶναι ἐγκατεστημένοι εἰς τὴν Ταρσὸν, ὅπου ἔχουν ἀποικίαν, ἀρκετὰ ἀξιόλογον.

Οἱ **Ἑθνωπαῖοι** εἶναι ὀλίγοι ἐγκατεστημένοι εἰς τὰ ἐμπορικὰ κέντρα.

Οἱ **Ἀλβανοὶ** εἶναι πολλὰχοῦ τῆς χώρας διεσπαρμένοι.

3. Βιλαέτιον Τραπεζοῦντος.

Ἐκτασίς 31300 □ χμ. — Πληθυσμὸς 1.047.000 (ἢ 1.200.000). — Σαντζάκια 4 (Τραπεζοῦντος, Τζανίκ (Ἀμιδοῦ), Λαζιδτάν, Κγιονμοῦς-χανέ).

Τραπεζοῦς. Χωρία περὶ αὐτὴν. Τζεβιζλί. Λιβερά. Πλάτανα. Σούρμαινα. Μονὴ Σουμελά, Περιοτερεώτα, Βαζελῶνος. Τρίπολις. Καζᾶς Τριπόλεως. Κερασοῦς. Πουλιαντζάνη. Καζᾶς Κερασοῦντος. Κοτύωρα. Καζᾶς Κοτύωρων. Ἀμισός. Τσαρσαμπᾶς. Τέρμε. Καζᾶδες Τσαρσαμπᾶ καὶ Τέρμε. Οἰνὴ. Καζᾶς Οἰνῆς. Φάτσα. Καζᾶς Φάτσας. Πάφρα. Ἀλάτζαμ. Καζᾶς Πάφρας. Ἀγνυρόπολις. Ἡ χώρα τῆς Χαλδίας. Ἀρδουσα. Σάντα. Κρώμνα. Ἰμερα. Σταυρίν. Σαντζάνιον Ἀγνυροπόλεως. Ρίζαιον. Ὁφισ. Χόπα. Σαντζάνιον Λαζιδτάν. Γενικαὶ εἰδήσεις περὶ τοῦ βιλαετίου Τραπεζοῦντος. Ὁδοί. Ἱστορικαὶ εἰδήσεις περὶ τοῦ Πόντου.

Τὸ βιλαέτιον ἀπλοῦται δρακοντιῶς εἰς τὰ ΝΑ πεδάλια τοῦ Ἑξᾶίνου. ἔχει μῆκος 650 χμ. καὶ πλάτος μέγιστον 110. Εἶναι τὸ μικρότερον ὥς πρὸς τὴν ἑκταπὴν ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα βιλαέτια τῆς Μ. Ἀσίας.

α') Σανιζάκιον Τραπεζούντος.

Ἀποτελείται ἀπὸ 9 καζάδες, Τραπεζούντος, Τζεβιζλίκ, Σουρμαίων, Ἀκισέ-ἀμπάτ, Βάκφι-κεμπιό, Κοράλλων, Τριπόλεως, Κερασούντος, Κοτυώρων (Ὁρδοῦ).

Τραπεζοῦς (τουρκ. Τραπεζόν ἢ Ταρμποσούν, γαλλ. *Trebizonde*)

Κάτοικοι 50.000. Ἐκ τούτων 15.000 Ἕλληνες καὶ 3000 Ἀρμένιοι, Πέρσαι ὀλίγοι, Λιζοὶ καὶ Εὐρωπαῖοι.

Εἶναι ἡ ἔδρα τοῦ βιλαετίου. Ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὠνομάσθη οὕτω, διότι, ὡς ἀναφέρεται, ἡ ἀκρόπολις αὐτῆς εἶχε τὸ σχῆμα καὶ τὴν ὁμαλότητα τραπέζης. — Ἡ πόλις ἐκτείνεται σήμερον ἐπὶ τῶν κατωφερειῶν τριῶν χαμηλῶν λόφων, εἰς τοὺς βορείους πρόποδας τοῦ Μπός-τεπέ (244 μ.), ὁ ὁποῖος εἶναι προεξοχή τῆς νοτίως κατερχομένης δευράδος τοῦ Κολάτ-δὰγ (2980 μ.), καὶ ἀπὸ τοῦ ὁποῦ ἡ θάλασσα εἶναι ὠραιότατη. — Ὁ μικρὸς λιμὴν αὐτῆς, ἂν καὶ προφυλάσσεται ἀπὸ τῶν βορείων ἀνέμων διὰ μῶλου, μικροῦ ὅμως, 30 μ. (ἡ κητασκευὴ τοῦ ἐληξε τῷ 1885), ἐκτεταμένου εἰς τὴν θάλασσαν ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Καλμέκ, ἀπὸ δὲ τῶν νοτίων διὰ τινος ἄλλου ἀπὸ τῆς ἀκρας τῆς Ἐλεούσης, δὲν εἶναι ἐν τούτοις ἀρκετὰ ἀσφαλές. Ὅταν δὲ πνέουν ἰσχυροὶ ἀνεμοὶ (εἰ ἀπὸ τῶν ἀχανῶν κυρίως πεδιάδων τῆς Ρωσίας), ἡ ἀποβίβασις εἶναι δυσκολωτάτη. Καὶ ὅμως διὰ τοῦ λιμένος τούτου διεξάγεται ἐμπόριον ἀξιολογώτατον μὲ τὰς πόλεις τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ κυρίως μὲ τὴν Ἀργυρόπλιν (Γκιουμὺς-χανέ) Ἀξιόλογον εἶναι ἀκόμη καὶ τὸ ἐμπόριον τῆς Τραπεζούντος μὲ τὸ ἀρμενικὸν ὄρεπῆδιον (Ἐρζερεῦμ) καὶ τὴν βόρειον Περσίαν (Ταυρίς) μεθ' ὅλον τὸν συναγωνισμόν τοῦ Βατούμ καὶ τοῦ Ὑπερκαυκάσιου σιδηροδρόμου. Εἰς τὴν Περσίαν διὰ τοῦ λιμένος τῆς Τραπεζούντος εἰσάγεται κυρίως ζάχαρις, ὑφάσματα, τέτον, ἐξάγονται δὲ περσικὰ ἐμπορεύματα, (τουμπεκί, σάλις, μεταξωτά, τάπητες). Κέντρον δὲ τῆς διεξαγωγῆς τοῦ ἐμπορίου εἶναι ὁ ἀνατολικὸς λόφος, ὑπερκείμενος τοῦ λιμένος. — Ἡ ἑλληνικὴ συνοικία κεῖται ὀπισθεν τοῦ ἀκρωτηρίου Καλμέκ, φέροντος πυροβολοστοιχίαν, τὸν φάρον τοῦ λιμένος καὶ τὸ Γκιουζέλ σεράι, ἀναγκάμενον εἰς τοὺς χρόνους τῶν Κομνηνῶν, σήμερον δὲ μεταβεβλημένον εἰς στρατῶνα τοῦ πυροβολικοῦ. Ἡ ἑλληνικὴ συνοικία περιβάλλει τὴν εὐρωπαϊκὴν, ὅπου ἐδρεύουν εἰς μεγάλῃσιν Εὐρωπαῖοι. Ἐπὶ τινος δὲ μικρᾶς γλώσσης γῆς ἐπὶ τῆς βορείου παραλίας ἐγείρεται ἡ ἑλληνικὴ μητρόπολις. Ἡ κυρίως τουρκικὴ

συνοικία κεῖται μεταξὺ δύο φάραγγων, αἱ ὁποῖαι περιβάλλουν τὴν ἀρχαίαν ἀκρόπολιν, φέρουσαν ἀκόμη τὰ βυζαντινὰ τεῖχη, ἀλλ' ὅμως ἡρειπωμένα. Εἰς τὰς δύο δὲ φάραγγας ρέουν ρύακες, καλυπτόμενοὶ ἀπὸ μύρτους καὶ δάφνας, ἀπὸ ὑπερανερχομένης κυπαρίσσους, πλατάνους καὶ ἄλλα δένδρα μεγάλα.

Ἡ πόλις διασώζει μέχρι σήμερον πολλὰ χριστιανικὰ μνημεῖα. Ἐκ τούτων τὸ ἐπιφανέστατον εἶναι ὁ ναὸς τῆς ἁγίας Σοφίας, σήμερον τζαμίον ἐγκαταλειμμένον, κτίσμα τοῦ Π' αἰῶνος, κτίσμα δὲ πιθανώτατα Μανουὴλ τοῦ Α', κατὰ τὸ διάγραμμα τῆς ἁγ. Σοφίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀνεγερθέν. Πλησίον αὐτῆς ὑφύεται τετράγωνον κωδωνοστάσιον, ὁπότεν ἡ θέα εἶναι ὥραία.

Ἄλλο, ἀξιόλογον, μνημεῖον τῆς πόλεως εἶναι τὸ Γενί-Τζουμάτ-τζαμί. Εἶναι ἡ βυζαντινὴ ἐκκλησίαι τοῦ ἁγίου Εὐγενίου, μεταβληθεῖσα εἰς τζαμίον ἀπ' αὐτὸν τὸν Μωάμεθ Β', ὁ ὁποῖος ἀμέσως μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως (1461) ἔκαμε τὸ ναμιάζι τοῦ (προσηυχήθη) ἐντὸς αὐτῆς. Τρίτον δέ, ἐπίσης περικαλλές καὶ τοῦτο, μνημεῖον εἶναι τὸ Ὁρτά-χισάρ-τζαμί ἐπὶ τῆς παλαιᾶς ἀκροπόλεως ἢ ὁ ναὸς τῆς Παναγίας Χρυσοκεφάλου, οὕτω καλουμένης ἕνεκα τοῦ πλουτοῦ διακόσμου τῆς κεφαλῆς τῆς εἰκόνης. Ὁ ναὸς οὗτος καὶ σήμερον εἶναι χαλκοσκεπής. Πλησίον δὲ τοῦ Μπός-τεπέ κεῖται ἐντὸς σπηλαίου καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ ἡ ἀρχαία γυναικεῖα μονὴ τῆς Παναγίας τῆς Θεοσκεπάστου, διατηροῦσα εἰκόνας ἁγίων πολὺ παλαιάς, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἡ ἀποφῆς πρὸς τὴν πόλιν καὶ τὸν Εὐξείνον εἶναι ἐξόχως μαγευτικὴ. Σώζονται δὲ καὶ τὰ εἱρεῖνια τῶν ἀνακτόρων τῶν Κομνηνῶν. Ἀξίον λόγου εἶναι καὶ τὸ τουρκικὸν τέμενος Ἰμαρέτ.

Ἡ ἐμπορικὴ κίνησις τοῦ λιμένος τῆς πόλεως, ἂν καὶ ὑπολείπεται τῆς κινήσεως τοῦ λιμένος τῆς Ἀμισοῦ, εἶναι σημαντικὴ (ἐξαγωγή ἐξ αὐτῆς τῆς Τραπεζούντος καὶ κατὰ διαμετακόμισιν ἐκ Περσίας περὶ τὰ 12,000,000 φράγκων, ἐξαγωγή καὶ εἰσαγωγή μὰζι 48,000,000 φρ., προσεγγίσεις πλοίων 1000 περίπου κατ' ἔτος).

Εἰς τὴν Τραπεζοῦντα ἐκκαλλιεργήθησαν τὰ ἑλληνικὰ γράμματα κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας τόσο, ὥστε ἡ πόλις ἀπὸ ἐκπαιδευτικῆς, μορφωτικῆς καὶ ἐθνικῆς καθόλου ἀπόψεως ἔχει διὰ τὸν ἀπομακρυσμένον ἀπὸ τῆς κυρίως Ἑλλάδος ἑλληνισμόν τοῦ Πόντου τὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν ἔχει ἡ Σμύρνη (καὶ αἱ Κυδωνίαι) διὰ τὸν ἑλληνισμόν τῆς δυτικῆς καὶ κεντρικῆς Μ. Ἀσίας καὶ ἡ σχολὴ τῆς